

NAS DVA
TV 15

Št. 11 23. marca 1978 Leto XVI

Iz resolucije 1. kongresa zveze borcev NOV Slovenije, ki je bil 4. julija leta 1948

... Naša zveza bo v duhu svetlih tradicij osvobodilne borbe vzgajala ljudske množice, predvsem mladino, in bo pri delu za izgradnjo socializma na primerih junaštva in plemenite domovinske ljubezni in osvobodilne vojne dvigala patriotizem naših delovnih množic. Zvesto bo gojila bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov, ki je bilo v oboroženi borbi skovano in potrjeno s krvjo. Skrbela bo, da se ohranijo vsa izročila in vsi dokumenti iz let osvobodilne borbe, da se očuvajo spomini na partizanstvo, da se obogati proučevanje osvobodilne borbe v znanosti in umetnosti. Gojila bo tesno povezanost s partizanskimi kraji in tovarištvo borcev NOV, kakor je bilo skovano v skupnem trpljenju in skupnih zmagah...

**Iz tez za 11. kongres
ZKJ**

Konkretne akcije – skupni interes

Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojske se je kot organizacija, izrastla iz narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije, potrdila v našem dosedanjem razvoju kot družbenopolitična sila in pomemben dejavnik trdnosti sistema, uresničenega z revolucijo! O nalogah zveze borcev in njeni vlogi v nadaljnjem razvoju naše družbe je v tezah za 11. kongres Zveze komunistov Jugoslavije zapisano:

»Revolucionarne izkušnje, politična in moralna moč posameznih članov in organizacije kot celote, morajo biti še vnaprej in še bolj prisotne, predvsem v intenzivnem vključevanju borcev v našem celotnem demokratičnem političnem sistemu – v reševanju vseh bistvenih vprašanj razvoja demokratičnih in družbenopolitičnih odnosov na osnovah socialističnega samoupravljanja in pri sprejemanju družbenih odločitev v socialistični zvezi in delegatskih skupščinah.

ZVEZA KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE se bori za družbeno aktivnost borcev v samoupravnem sistemu, predvsem v mestnih skupnostih in delegatskem sistemu.«

So nas pozabili?

Vem, da je veliko partizanskih vdov, ki bodo pozdravile moje besede

TV-15 zelo rada prebiram in zato sem nanj naročena že od vsega začetka. Zelo ga cenim, saj je v njem mnogo zanimivega branja z vseh področij. Tako za borce kot za mladino. Mislim, da bi morali ta časnik še bolj usmerjati k mladim, da bi se mladina nanj še bolj navezovala.

Dovolite, da se tudi jaz oglasim s pripombo, ki me tare in muči:

Izhajam iz napredne delavske družine in zato so očeta preganjali že v stari Jugoslaviji. Moje otroštvo je bilo zelo žalostno. Med narodnoosvobodilnim bojem so mu ubili brata. Vsa naša družina je zelo trpela... In ko so se v naših krajih pojavili prvi partizani, dobro se še spominjam, je oče prišel domov in rekel: »Za okupatorja ne bom delal!« Da še enkrat povem: v narodnoosvobodilnem gibanju smo delali vsi v naši družini, od najmlajšega do najstarejšega. Naposled sem se omožila z borcem. Ko je umrl, sem spet na istem. Sem sama, vsa bolna in izčrpana od težavnega življenja.

S solzami v očeh vprašujem, kdaj se bodo (v zakonu o zdravstvenem zavarovanju) spomnili žen umrlih borcev?

Vem, da je veliko partizanskih vdov, ki bodo pozdravile moje besede.

Prizadeta iz Novega mesta

Februarja 1943, ko je peljal borce v gozdove, je bil izdan.

Bilo je ob 11. uri ponoči, ko so fašisti obkolili vas Temnico in še posebej bratov dom. Do zob oboroženi fašisti so ga odpeljali v zapore v Opatje selo. Da bi izdal soborce, so ga strašno mučili. Ničesar niso zvedeli in odpeljali so ga v zloglasne tržaške zapore Coroneo, od tam pa na komando mesta. Vedeli so, da kot politični komisar veliko ve, da se je družil z komandanti naše narodnoosvobodilne vojske, da je imel mnogo odgovornih dolžnosti in da bi lahko od njega marsikaj zvedeli.

Zvezali so ga, topli z železom, polivali z nafto, žgali, pljuvali v usta... Če bi ne imel soborcev, Albina Cotarja in drugih, ki so mu pomagali, ne bi nikoli dočakal

Franc Pahor iz Temnice

zaželene svobode. Pa tudi za fašiste je bil predragocen plen. In tako so ga v upanju, da bodo še kaj zvedeli, odpeljali v taborišče Savona Cairo-Monte, kjer je bil do kapitulacije Italije.

Dragi brat! Po vrnitvi si se boril naprej, še z večjo zagnanostjo. Premajhen je ta prostor, da bi lahko zapisala vse, kar si naredil. Vem, da tvoja življenjska pot ni bila lahka, saj si bil kot zaveden primorski Slovenec vedno v prvih bojnih vrstah. Vem tudi, da zgodovina ne bo mogla nikoli izpisati teh težavnih dni našega boja, v katerih si se boril za svoje ljudstvo, za svetlejši dan vseh narodov in narodnosti Jugoslavije. Naj bo zato ta zapis droben kamenček v tem lepem mozaiku! Tvoje sodelovanje in borbenost v vrstah narodnoosvobodilne vojske ne bo nikoli pozabljeno. Si videl, kako naša mladina nadaljuje tvojo in našo revolucionarno tradicijo in se bori za še lepši in še mirnejši svet?

EMA STEPANČIČ-ELIZABETA
Tovarniška 5, p. Izola

Zakaj nisem dobila vabila?

Moj brat Ciril Mažgon je padel kot borec Jurišnega bataljona

Ceprav je že dolgo od tega, kar smo praznovali praznik krajevne skupnosti Žiri, me vprašanje, ki sem ga danes zapisala, še vedno spremlja. Takrat so družbenopolitične organizacije, svet krajevne skupnosti Žiri in odbor borcev Jurišnega bataljona vabile na proslavo krajevnega praznika. Rečeno je bilo, da so bili na proslavo vabljeni tudi svojci padlih in po vojni umrlih borcev Jurišnega bataljona. Rada bi vedela, kako pošiljajo ta vabila. Imam več sester in brata. Jaz imam triinpetdeset let in sem najstarejša. Moj brat Ciril Mažgon je padel kot borec Jurišnega bataljona v začetku maja 1945 na Krasu. Vsi smo v družini delali za partizane in veliko žrtvovali, tudi jaz sem se borila. Za ta praznik je dobila vabilo mlajša sestra, drugi pa nobeden. Starši niso več živi. Žal mi je tudi, da se nisem srečala s tovarišem Tonetom Svetinom in to še predno je napisal knjigo Ognjeni plaz. Lahko bi mu veliko povedala o svojem bratu Cirilu Mažgonu, ki je bil komandant čete Jurišnega bataljona.

Zelo rada bi še enkrat srečala tovariše – borce Jurišnega bataljona! Lani v Žireh je bila za to priložnost, ki je nisem izkoristila. Mislila sem, da nisem zaželena, ker nisem dobila vabila.

STEFKA PLATIŠA
Zasip 46
p. Bled

Moj brat Franc Pahor

Si videl, kako naša mladina nadaljuje tvojo in našo revolucionarno tradicijo in se bori za še lepši in še mirnejši svet?

Imela sem brata. Več kot leto dni je, kar se je za vedno poslovil od nas, spomini nanj in njegovo življenje pa so iz dneva v dan bolj živi. Franc Pahor mu je bilo ime in rodil se je 22. marca 1900 v Temnici... Vse svoje sile je, tako kot mnogi drugi, posvetil delu za našo stvarnost.

Spominjam se, da je že v zgodnji mladosti začel prebirati dela Ivana Cankarja. Sodeloval je z Ivanom Regentom, takratnim organizatorjem ljudskih odrov na Primorskem in Goriškem. Mnogokrat je v naših krajih prav po njegovi zaslugi zadonela prelepa slovenska pesem, ki jo je imel tako rad. Že leta 1924 je začel sodelovati v boju za osvoboditev rodne Primorske izpod fašističnega jarma. Bidovec, Tomažič in drugi, ki so bili pozneje izdani, aretirani in ustreljeni na Bazovici pri Trstu, so se zbirali v njegovem domu. Pozival je ljudstvo k uporabi, razobešal slovenske zastave, trosil letake za delavski praznik. Fašisti so ga preganjali z brzostrelkami in psi prav zato, ker se je boril za materino besedo, za pravice slovenske manjšine. Spominjam se tudi, kako so ga zasliševali skupaj s Francem Frančškinom in Francem Trampužem. »Če takoj na prenehaš s petjem slovenskih pesmi in z nastopanjem dramske skupine, vam bomo dali piti ricinus,« so jim grozili. (Kot Bratužu iz Gorice, ki je za posledicami tega umrl!)

Leta 1940 je postal član partije... Kljub številni družini, ki jo je imel, ga ni bilo strah sodelovanja v narodnoosvobodilnem boju. Nasprotno! V sodelovanje je vključil vso družino in vsi so se borili za svobodo.

Kako je z našo solidarnostjo?

Rada bi nanizala nekaj kritičnih misli na račun praznovanja novega leta in drugih državnih praznikov. Nekoliko pozno, boste verjetno rekli. Jaz pa vam rečem, da o tem ni nikoli prepozno govoriti, saj delamo iste napake iz leta v leto in – četudi bi se zdaj še tako potrudili, ne more biti čez noč vse drugače.

Vidite! Vsak državni praznik praznujemo kar nekaj dni prej in to gre predvsem »na roke« tistim, ki dobro živijo in ki lahko v svojih počitniških hišicah ali kako drugače preživijo krajše dopuste... In pri tem kaj radi pozabljamo na tiste, ki si takšnega razkošja ne morejo privoščiti, ki so osamljeni.

Dobro se še spominjam prvih povojnih let, ko smo praznike praznovali z delom in ko nam ni bilo tako dobro kot zdaj, pa smo bili srečnejši, zadovoljnejši. Spominjam se dni, ko sem službovala na jeseniški reševalni postaji. Bilo je na silvestrovo. Iz solidarnosti do dveh uslužbencev (šoferja in telefonista) smo ostali v službenih prostorih in skupaj z njimi (pridružili so se nam tudi zdravniki!) preživeli to, kot pravijo, najlepšo noč.

Vidite! Danes tega ni več. Vsak misli samo nase in noče misliti na tiste, ki so (iz njihove najbližje okolice) bolni, osamljeni.

Vsaj naši mladini moramo dati možnost, da se otrese teh naših nič kaj pohvale vrednih navad, ki so znak presitosti in – da vendarle enkrat začne mo državne praznike praznovati drugače. Z mislijo na sočloveka, ki je potreben pomoči... ter konec koncev tudi z delovnim prispevkom, če je to potrebno.

IVANKA KOZAR
Cirila Tavčarja S-3 p. Jesenice

Zakaj razlike?

Odmev na »Kako uveljavljamo pravice borcev do zdravstvenega varstva«, 7. številka TV-15

Želel bi dodati nekaj misli k sestavku »Kako uveljavljamo pravice borcev do zdravstvenega varstva«, ki ste ga objavili v 7. številki TV-15:

Gotovo je največji vzrok, da so borci največji uporabniki zdravstvenih uslug v pogojih, v katerih so živeli med narodnoosvobodilnim bojem. Nismo imeli toplih vojašnic, v ta namen so nam rabili gozd, oblaki, sneg, veter, dež... Vse to je vplivalo na fizično in psihično stanje borcev. Pod takšnimi pogoji so se borili vsi borci, ne le tisti pred 9. septembrom 1943. Zakaj potem takšne razlike v pravicah do zdravstvenega varstva?

Vsi, ki smo se borili, smo po svojih najboljših močeh prispevali, tako med vojno kot v povojni graditvi naše družbe, za lepši jutrišnji dan – gradili smo trdno osnovo za nadaljnji razvoj naše samoupravne socialistične domovine. To, konec koncev, ni tako nepomembno!

Naši delegati (na vseh nivojih) bodo morali odločno zagovarjati, izražati interese, mnenja članstva, ki ga predstavljajo. In to, kar sem zapisal danes, to si upam trditi, je tudi eno izmed teh mnenj! Seveda je potrebno ob tem upoštevati možnosti, ki pa danes, vsaj tako mislim, niso vprašljive.

MIHAEL SLIVAR
Šlandrova 8 p. Velenje

Komunisti ljubljanskega armadnega območja pred 11. kongresom ZKJ in 8. kongresom ZKS

Nič nas ne sme presenetiti

Komunisti in drugi pripadniki ljubljanskega armadnega območja se intenzivno pripravljajo na 11. kongres ZKJ in 8. kongres ZKS. V tem predkongresnem obdobju so vse svoje ustvarjalne sposobnosti usmerili k nadaljnji krepitvi bojne pripravljenosti, moralnopolitične enotnosti, varnosti in samozasčite, vse s temeljnim vodilom: »Nič nas ne sme presenetiti«. Komunisti ljubljanskega arma-

dnega območja so s svojim delom pomembno vplivali na boljše načrtovanje, vodenje in poveljevanje; v praktičnem delu so nenehno izpopolnjevali strokovno in politično znanje ter iskali novih in boljših organizacijskih, metodoloških in drugih – sistemskih rešitev.

Po besedah sekretarja komiteja konference ZKJ ljubljanskega armadnega območja generalmajorja

Mihe Petriča so dosegli najvidnejše uspehe pri razvijanju zasnove SLO kot dejavnika, ki zagotavlja miren razvoj socialističnega samoupravljanja ter neodvisno in dejavno vlogo SFRJ in ZKJ v mednarodni skupnosti, mednarodnem delavskem in komunističnem gibanju. Naša armada kaže uspeh v sodobni opremljenosti in oborožitvi svojih enot, moralnopolitični enotnosti...

Za izobraževanje komunistov ljubljanskega armadnega območja so pripravili vrsto tečajev, tekmovalnih kvizov, predavanj, razstav, filmskih predstav in seminarjev. V mladinski politični šoli (ki je na programu tudi letos) je lani sodelovalo približno 90 odstotkov vojakov ljubljanskega armadnega območja. Skupaj z republiško konferenco ZSMS bodo pripravili kviz o kongresnem gradivu na temo »Samoupravljanje – naša sedanjost in prihodnost«.

Lani so v ZK sprejeli 3111 novih članov! Od tega 2828 vojakov, 165 starešin in 118 civilnih oseb, zaposlenih v JLA. V zadnjih štirih letih so sprejeli v zvezo komunistov v ljubljanskem armadnem področju 11.311 novih članov!

Branko Soban

Poljski vojni veterani pri nas

Na povabilo predsednice Zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov ter članice ZIS tovarišice Mare Radič je našo državo obiskala delegacija vojnih veteranov LR Poljske, pod vodstvom ministra za vprašanja vojnih veteranov Poljske.

V prisrčnem pogovoru s predsednikom jugoslovanske borčevske organizacije generalom Kosto Nadjem je bilo poudarjeno, da je obisk poljskih borcev pomemben prispevek k že sicer dobremu sodelovanju jugoslovanskih in poljskih borcev. Menili so, da pomeni obisk še širšo in konkretnjšo izmenjavo izkušenj na področju borčevsko-invalidskega zavarovanja.

Tovariš Nadj je ob tej priložnosti gostom razložil, kako se je borčevska organizacija pri nas usmerila bolj na politično aktivnost, saj ima ZJB Jugoslavije kar milijon in dvesto tisoč članov. Z vprašanji socialne in zdravstvene zaščite pa se bolj ukvarja zvezni komitej za vprašanja borcev in vojnih invalidov.

General Nadj je poljskemu ministru Grudzenju izročil plaketo ZJB NOV Jugoslavije v znak priznanja za velik prispevek k širjenju sodelovanja med poljskimi in jugoslovanskimi borci. Minister Grudzenj pa je nato izročil tovarišu Nadju medaljo ob štiridesetletnici ustanovitve brigade poljskih prostovoljcev v Španiji.

Tovarišiva Radičeva je v nadaljevanju pogovorov seznanila poljske goste s pripravami na kongres ZKJ, da da bi jim predložila karakteristike družbenopolitičnega sistema v Jugoslaviji katerega osrednja skrb je še naprej izpopolnjevanje sistema samoupravljanja na osnovi ustave SFRJ. Tovarišica Radičeva je nato osvetlila še razvoj borčevsko-invalidskega zavarovanja, ki se je razvijal kot integralni del našega samoupravnega sistema v skladu z družbenoekonomskimi odnosi. Z novo ustavo so prešle velike pravice pa tudi obveznosti na republike in pokrajine. V nekaj več kot letu dni smo v naši državi zaokrožili si-

stem zdravstvene zaščite po novem. Na podlagi ustave je borčevska organizacija uskladila sedem in pripravila tri nove zakone.

Predsednica zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov Jugoslavije je nato pojasnila, da federacija zagotavlja sredstva za realizacijo osnovne borčevske zaščite, katere oblike so enotne po vsej državi. Pravice do tega sedaj uveljavljajo koristniki v Jugoslaviji, kakor tudi vojni invalidi živeči v tujini. V nadaljevanju razvijanja borčevskih pravic so bile tudi natančno določene obveznosti republik in pokrajin, kar je bil tudi nadaljnji razlog za razvija-

nje dopolnilne zaščite. Decentralizacija je šla vse do občin in organizacij združenega dela, pri čemer lahko z vso pravico rečemo, da je borčevska zaščita postala skrb celotne družbene skupnosti.

Poljski minister je nato gostiteljem prikazal nekatere dobre rezultate, ki so jih Poljaki dosegli na tem področju v zadnjih letih. V letih 1974 in 1975 so tako izdali dva zakona, od katerih eden ureja vprašanje materialnega položaja bivših internirancev. Kar zadeva ostale borce, ki so zaradi prekratkega delovnega staža ostali brez kakršnihkoli dohodkov ali pokojnine ima ministrstvo za vprašanja vojnih veteranov pooblastilo, da jim lahko odobri mesečno pomoč do dva tisoč zlotov. To pravico je do sedaj koristilo 60.000 borcev, potrebe pa so še velike.

Ob končanih pogovorih sta poljska in jugoslovanska delegacija podpisali dvoletni načrt sodelovanja obeh držav na področju zaščite borcev in vojnih invalidov. Poleg vzajemne izmenjave izkušenj zakonskih in drugih predpisov, so v načrtu predvideli še izmenjavo informacij o grobiščih jugoslovanskih borcev na Poljskem in poljskih vojakov v Jugoslaviji. Posebnega pomena pa je vgrajevanje možnosti za koriščenje klimatsko-zdraviliških mest v obeh državah.

V okviru programa bivanja v Jugoslaviji je poljska delegacija obiskala Kragujevac in ob tej priložnosti obiskala zavode »Crvene zastave« ter spominsko pokopališče v Šumarcih.

Člani poljske delegacije so obiskali še Igalo, kjer so si ogledali počitniški dom vojnih vojaških invalidov in Zavod za rehabilitacijo invalidov »Dr. Simo Milošević«.

Domicili – pomembna oblika ohranjanja tradicij

Ustanavljanje odborov enot NOV in POS ter aktivistov OF je pravzaprav oblika združevanja nekdanjih udeležencev NOV na način, ki najbolj neposredno veže nekdanje vojne tovariše. Odbori domicilnih enot se povezujejo z družbenopolitičnimi organizacijami na terenu, sodelujejo in pomagajo družbenopolitičnim organizacijam na terenu, občinskimi odborom ZZB NOV in mladini.

Zagnano delo odborov enot NOV in POS je spodbudilo občinske odbore ZZB NOV ter občinske konference SZDL, da so začele občinskim skupščinam in tudi organizacijam združenega dela predlagati, naj podeljujejo domicile enotam, ki so na določen kraj najbolj zgodovinsko vezane. To pomeni, da so se borci v okviru NOB v nekem kraju z bitko, akcijo ali podobnim posebno proslavili, oziroma s kakim dejanjem vtisnili tudi kraju zgodovinski pečat.

Organizacija ZZB NOV Slovenije je opredelila domicil kot pomembno institucijo družbenopolitičnega značaja, ki daje enotam in aktivistom pripadnost, »prebivališče na določenem območju njihovega operativnega ali političnega delovanja, na drugi strani pa odpira borcem in aktivistom nove možnosti za njihovo aktivnost, s čimer so ti postali soodgovorni pri oblikovanju političnega in družbenega razvoja v domicilnih občinah«, je zapisano uvodoma v brošuri o domicilih v slovenskih občinah, ki jo je izdala skupnost slovenskih občin.

Dosedanji razvoj in delo domicilnih odborov sta potrdila upravičenost široko zasnovane akcije, ki jo je pred leti sprožila ZZB. Nastala je posrečena oblika sodelovanja, kjer so občinske skupščine prevzele nalogo, da bodo vsestransko podpirale delovanje domicilnih enot, odbori teh enot pa s svojim delom povezujejo in dopolnjujejo delo občinskih odborov ZZB.

Najbolj elementarna naloga domicilnih odborov je skrb za ohranjanje tradicij narodnoosvobodilne borbe in tudi za podružbljanje te skrbi. Poleg tega pa povezovanje borcev v enotah NOV in POS ohranja in razvija njihovo pripadnost enoti ter tovarištvo, ohranja občutek pripadnosti narodnoosvobodilnemu boju in revoluciji, zlasti pa je dragoceno v povezovanju mladine v šolah, mladinskih brigadah, povezovanje pripadnikov JLA in SLO, družbene samozasčite ter navsezadnje omogoča zbiranje podatkov in gradiva za zgodovino posameznih enot.

V 83 odborih enot in služb sodeluje več kot 1000 borcev in aktivistov. Med njimi so komandanti, komisarji, spomeničarji, narodni heroji in drugi. Te odbore pa povezuje in usklajuje njihovo delo odbor enot NOV in POS sveta za razvijanje tradicij NOV pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije.

Kljub temu, da ima večina partizanskih enot in aktivistov OF že domicile po občinah, pa je sem ter tja še enota, ki domicila nima. Zato ni prav nič nenavadno, da se domicili podeljujejo še naprej. Ohranjanju in podružbljanju tradicij NOB je še posebno v korist podeljevanje domicilov enotam, ki imajo po svojih nekdanjih nalogah in delu stične točke z današnjimi organizacijami združenega dela.

BOJANA Ž. JESIH

Statut ZZB NOV Jugoslavije v korak z družbeno usmeritvijo

Petnajstega marca je bila v Zagrebu seja predsedstva ZZB NOV Jugoslavije, na kateri so obravnavali osnutek novega statuta ZZB NOV Jugoslavije. Menili so, da je javna razprava prinesla vrsto koristnih predlogov, ki naj bi prispevali k boljši organizacijski in akcijski dejavnosti zveze borcev in hkrati pomenili uravnavanje odnosov v borčevski organizaciji na delegatskih osnovah. Na sestanku so bili tudi mnjenja, da osnutek novega statuta ZZB NOV Jugoslavije dobro opredeljuje vlogo in mesto borčevske organizacije v naši družbi kakor tudi njene naloge in cilje.

Novi statut naj bi sprejeli borci na kongresu ZZB NOV Jugoslavije jeseni.

B. Ž. J.

V Dolomitih je bilo partizansko delovanje v začetku leta 1943 čedalje bolj onemogočano. Svobodno ozemlje je bilo poleti in jeseni 1942 razprostrto vse od Ljubljane, Vrhnike in Rovt do italijansko-nemške žične meje, ki je delila po grebenu severno od Polhovega Gradca zasedeno slovensko ozemlje med italijanskega in nemškega okupatorja. Naše ozemlje se je v tem času vsak dan bolj krčilo in nadzorovali so ga belogardisti iz svojih novih postojank, ki jih je bilo že okoli dvajset. Italijani in belogardisti so se zavedali, da so dolomitski borci najvažnejši člen povezave med ljubljanskimi ilegalci in zaledjem, zlasti med Gorenjsko in Notranjsko, sa so velika ovira komunikacijam Ljubljana-Trst..., vedeli pa so tudi, da je bilo jeseni in pozimi 1942/43 v Dolomitih politično in vojaško vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja.

Sestavek najoživi spomin na neenak boj borcev prvega bataljona dolomitskega odreda, ki se je še z nekaterimi borci dolomitskih enot, terenci, mobiliziranci in civilisti pod zaščito partizanov, zatekel v Belško grapo pri Dvoru, da bi se izognil sovražni italijansko-nemški in belogardistični ofenzivi, ki se je začela 18. marca 1943.

Se pripravlja ofenziva?

V jutranjih urah 18. marca 1943 so Italijani in belogardisti zasnovali drzno akcijo, da bi v spanju presenetili tretjo četo prvega bataljona, ki je bila tedaj na Toškem čelu. Že ponoči so napravili premike iz Dravljem prek Glinca proti našim položajem. Približno dvesto metrov od hiš smo imeli nastavljene mine in bombe z žico povezane med seboj. Na severni strani, tik za Toškim čelom, pa nas je varovala italijansko-nemška razmejitevna žična meja, ki je bila po vsej dolžini zaminirana, zato se s tiste strani napada ni bilo bati. Tisto jutro še v temi smo borci zaslišali eksplozije pod nami, kmalu pa so straže naznanile, da Italijani in belogardisti prodirajo proti našim položajem. Ko se je zasukalo, je bila naša četa nared in vsakdo je zasedel svoj položaj. Zasedli smo obroke Toškega čela, najbolj proti Glincam in Podutiku, od koder je prodiral sovražnik. Italijani in belogardisti so zaradi eksplozij min in bomb nekaj časa mirovali, čez kakšno uro pa so odprli ogenj proti našim položajem. Mi smo le poredkoma streljali in čakali, da se nam približajo. Zaradi mrtvih in ranjenih ob jutranjih eksplozijah je postal sovražnik previdnejši in ni prekoraj izhodiščnih točk. Niso imeli detektorja za iskanje in odkrivanje min in akcija je kasnila. Namesto njih smo mislili mi. Zaminirali smo gozdno cesto proti Toškemu čelu, da ne bi tja prodrli motorizacija. S tem smo se zavarovali z južne strani. Okoli poldneva so Italijani aktivirali topove na Rožniku in minometalce z Dobrove. Ob podpori kanonade so se začeli sovražniki vzpenjati proti našim zasedam. Spustili smo jih čisto blizu in udarjali po njih. Nagnali smo jih po čistini, a odnehali niso. Še so napadali, toda vse njihove napade smo odbili. V boju proti Italijanom in belogardistom je sodelovala na naši strani tudi nemška patrolja in je z onstran meje udarjala po njih. Ta nepričakovani zavzeznik je bil razjarjen zato, ker so Italijani metali topovske granate na njihovo stran, ne da bi jih poprej obvestili. Italijani so imeli po lastnih podat-

kih tri mrtve in štiri ranjene. Ko so mrtve prinesli v cerkev na Glince, so nekateri domačini prestregli italijansko hudovanje, zmerjanje in kletvice nad Nemci.

Naslednji dan smo pričakovali okrepitev sovražnika, zato smo se ponoči umaknili. Ne glede na uspeh prejšnjega dne bi bilo nesmiselno držati položaje na čistini Toškega čela in se izpostavljati italijanski kanonadi.

Obveščevalci so dobili podatke, da se na dolomitskem območju pripravlja večja sovražna ofenziva. V vseh sovražnikovih postojankah so se opazile okrepitve. Ob umiku s Toškega čela na poti skozi Gabrje smo srečali Franca Leskoška-Luko, ki je vedel, da se pripravlja večja ofenziva. Svetoval nam je, da se umaknemo proti Ključu in dalje na Krim. Tudi kurirji glavnega štaba so prinašali slabe vesti in s podpisom Jake Avšiča oddali pismo z zahtevo, da se umaknemo iz obkroževalnega obroča. Komandant dolomitskega odreda Radovan in komandant prvega bataljona Rudi pa sta razmere precenila drugače in nas vodila v Belško grapo, kjer dotedaj v vseh ofenzivah niso prečiščevali terena. Morda sta imela namen popeljati kolono prek Belške grape čez žično mejo, kot je bilo za časa septembrske in decembrske ofenzive. Nihče od nas borcev si zaradi tega ni belil glave, odšli smo v neznano v dolgi koloni. V njej je bilo nekaj čez 90

borcev, pretežno iz prvega bataljona, ter blizu 40 mobilizirancev, terencev in civilistov, preganjanih družin, ki so bile pod zaščito partizanov.

Na premiku v Belško grapo smo se nekaj časa zadržali v Gabrju in ob cesti pri Kelnacu. Malo dalje smo v Žirovnikovem grabnu zavili navkreber in potem nekje blizu skrite bolnišnice pod Osredkom zavili proti Belem in naprej v Belško grapo. V grapo smo prispeli, ko se je noč prevesila v naslednji dan.

Belška grapa je z vseh strani obdana s hribovjem. Na desni strani je na večji polici pobočja postavljena vas Belo, pod njo pa Belška grapa. Nad njo se strmo dvigajo Polhograjski Dolomiti in se raztezajo v smeri Polhovega Gradca prek najvišjega vrha Tošč na zahod. To pogorje poteka nad majhnimi zaselki in je zelo strmo speljano, kar je bilo kot nalašč za določitev meje med Italijo in Nemčijo, seveda v nemško korist. Belška grapa je zelo ozka, od vseh strani je zastrta s strminami in zato neprimerna za obrambo. Lahko bi rekli, da smo prišli v past. Najbrž naša dolga kolona, ki se je pomikala iz Gabrja po glavni cesti v smeri umika, ni ostala skrita izdajalcem in našim sovražnikom, ki so poskrbeli že prek noči preusmeriti vojaške sile za sklenitev obroča nad grapo. Ta akcija pa je bila kot prva koordinirana z nemškimi vojaškimi ob-

V Belški grapi petintrideset

mejnimi enotami, ki so napravile nad žično mejo močno zaporo.

Jutro 19. marca 1943 smo dočakali v napetem pričakovanju in v popolni tišini z rahlim upanjem, da bo šla ofenziva mimo nas kot že toliko drugih. Zgodilo pa se je drugače. Že ob prvem svitu smo nad seboj proti Belem opazili premikajoče se postave. Najprej smo mislili, da so naši, ob zdanitvi pa smo že dobro razpoznavali čelade sovražnih vojakov. Med nami je završalo, vsakdo je bil pripravljen na strel. Kmalu zatem so dolinico prebudili strelji. Med povelji naše komande smo se vzpenjali na najvišje obronke v grapi, ki jih sovražniki še niso zasedli, da bi se lahko vsaj kakorkoli branili. Okoli naših položajev pa so se dvigali še višji položaji naših nasprotnikov. Bili smo v kotlu in se počutili kakor v pasti. Začel se je pravi bojni ples, iz katerega ni bilo videti izhoda. Tako po številčnosti kot po položaju razporejenih je imel sovražnik pred nami veliko prednost. Desetine mitraljezov in pušk je pregluševalo vzklike naših borcev in huronsko vpitje napadajočih sovražnikov. Družno z Italijani in Nemci so belogardisti tolkli po nas in nam prizadevali velike izgube. V grapi je postal položaj brezupen še posebno potem, ko so napadalci začeli metati mine iz minometov. Divje so streljali iz vsega orožja, mi pa smo brezmočno begali po grapi. Komanda je povsem

popustila in vsak se je reševal, kakor je vedel in znal. V tem bojnem metazu smo preskakovali trupa mrtvih ter prek razmrčvarjenih in krvavih obrazov ranjencev, ki so nas proseče rotili, da naj jim pomagamo. Klicanje »Tovariš, pomagaj mi!« je zvenelo brez odmeva, ker je vsak izmed nas reševal komaj svojo glavo. Se nikoli prej in nikoli pozneje nisem doživel take nemoči do sočloveka, ki je bil v smrtni nevarnosti. Kajti tudi mi vsi smo bili obsojeni na neizbežen pogin. Grapa je bila napolnjena z dimom in smradom po žveplu, ki so ga povzročile eksplozirane mine in toča dumdumk. Vpitje umikajočih in ranjenih je še vedno spremljalo ostra povelja Italijanov in belogardistov, ki so ob nenehnem kričanju streljali kot nori. Razločno smo lahko slišali povelja: »Gospod Igor, deset metrov na desno, pet metrov na levo!« (Igor je bil komandant bele garde v Šentjoštu.) Imeli so popoln pregled nad terenom, zato so lahko zadevali v polno. Ker je v grapi malo smrekovega gozda, bukovina pa še ni ozelena, so lahko naše premike opazovali brez daljnogledov.

Franček Štrekelj-Krepki je v svoji knjigi »Partizan« o Belški grapi med drugim zapisal:

»...V Belški grapi je nastal pravi pek, iz katerega se je bilo treba izvleči kakorkoli ali pa podleči neprimerno močnejšemu sovražniku. Peli so mitraljezi, lahki in tež-

ki, brzostrelke vseh so dolgi rafali sejalše smrt med skalami in drevjem. Minometi so ne prestano in dokaj točno obsipavali naše položaje z minami. Od min razriti zemlja je smrdela po eksploziv, dimu, pomešanem z vonjem po lesu, ker so ga na drobne treske razcefrale mine. Tu pa stam se je slišalo pritajeno stokanje ranjenega tovariša, ki pa mu tačas ni smo mogli pomagati z ničemer drugim kakor s povelji žirkom vode. Položaj je bil čedalje slabši. Iskati boljši položaj, boljše kritje skoraj ni bilo vredno, ker smo bili obkoljeni z vseh strani. Kamkoli bi se premaknili, bili še bolj na očeh sovražniku, ki nas je polizdravil s točo krogel v trombloni in minami...«

V tem brezupnem položaju sem se znašel v skupini partizanov in tekel z njimi proti trem hišam na izteku grape ob cesti pri Dvoru. Ze smo mislili, da se bomo v okrilju hiš rešili v smeri Babne gore ali Dvora, a smo zopet našli li na zaporni ogenj. Imeli smo občutek, da so na nas streljali tudi iz hiš. Ugotovili smo, da smo popolnoma obkoljeni, da smo v obroču, iz katerega bi bil te moč pobegniti le s prebojem, seveda za ceno težkih človeških žrtev. Pritekli smo zopet nazaj, med svojimi je begajoče tovariše, med mrtve in med prestrašene ranjence. Preživljali smo težke trenutke nemoči in pričakovanja smrti. V tem smrtnem objemu, v urah obupa, so nekateri preple-

Prva četa I. bataljona DO v zimi 1942/43 na Babni gori ob razvitju odrednega prapora. V ospredju Rudolf Hribernik-Svarun, komandir čete.

pred imi leti

Ujeti partizani in civilisti v Belški grapi

šeni partizani videli rešitev v predaji Nemcem, ker so mislili, da bi jim oni zagotovili vsaj življenje. Ta naivnost je bila verjetno posledica informacije, da so Nemci nekaterim hrabrim partizanom priredili vojaške pogrebe z vsemi častmi. Človek si v stiski veselej išče izhodov, ne da bi se prav zavedal svojih dejanj.

V trenutkih razmišljanja, kaj ukreniti, sta pred našo skupino pritekla pogumni mitraljezec Milan Zabukovec-Miloš in njegov pomočnik Tone Sotlar-Slika, z njima pa so bili še drugi borci zaščitne čete, med njimi Ludvik Smrekar, Beli, ki so se junaško upirali in stoje pošiljali rafale in strele na sovražne položaje. Smrekar, Slika, Beli so bili tedaj že ranjeni, toda brez jadikovanja so premagovali tudi to oviro. V Miloševi skupini je bilo kakšnih deset tovarišev, ki so se z vrha umikali v dolino. Navrh, pod nemško mejo, je bil smrtno ranjen komandant prvega bataljona Lado Dolničar-Rudi, ki je prosil Ludvika Smrekarja, da mu s strelom reši trpljenje in zajetje s strani sovražnikov. Kmalu zatem si je sam pogнал kroglo v glavo. Prav v bližini padlega komandanta je bilo ranjenih več partizanov med njimi tudi namestnik komandirja tretje čete Franc Sotlar-Pavjan. Vsi so bili zadeti od nemških krogel z meje.

Skupini, ki jo je vodil Miloš se je priključilo več kot deset tovarišev, ki so bili v moji bližini. Med nji-

mi so bili: Artač Ludvik, Herman Hančič-Samo, namestnik politkomisarja tretje čete, Branko Karapandža-Matjažek, namestnik komisarja prvega bataljona, Mohor-Aljoša, Kragulj Viktor, Jože Velkavrh, Klobčič Stane-Klin, Kebe Tone-Kobe. V skupini je bilo tako več kot dvajset borcev in po kratkem sporazumu smo se odločili prebiti na nasprotno stran hriba, proti Dvoru.

Pod vrhom nas je oplazila močna zaseda in padla sta nam dva tovariša. Po trebuhu smo se plazili naprej in se izmikali krogam. Zadnji naskok smo podprli z ofenzivnimi bombami, ki so sovražno zasedo pregnale. Tvegali smo preboj in uspeli, nato smo se pod mrtvim kotom izogibali krogam iz drugih zased. Umikali smo se med grmovjem in drevesjem po vrhu nagubanega grebena in potem po čistini zavili v majho grapo proti hiši mesarja Andrejca, ki je oddaljena od vasi Dvor le dobrih sto metrov, prav toliko od nje pa tudi tri hiše, ki zapirajo pot v Belško grapo s ceste Polhov Gradec - Ljubljana. Med potjo ob sikanju krogel pa smo potrgali telefonske žice, ki so povezovalle posamezne enote napadalcev.

Kakšnih dvajset minut pred nami je uspelo trojki partizanov, da so se izmuznili iz obroča. To so bili: Franček Strekelj-Krepki, Ivan Selan-Milan in Ivan Jalen-Ivo. Ubrali so pot nekoliko nižje od nas in kmalu jih je oplazi-

la belogardistična zaseda, in morali so se po trebuhu plaziti v dolinico v smeri Mesarjeve hiše. V malem hudourniku so se odžejali in se po njem leže pomikali naprej. Še prej jo je Krepki skupil v levo za pestje in močno krvavel. Milan mu je rano prevezal z robcem in odplazili so se v kanal hudournika pod Mesarjevo hišo. Drug za drugim so potem zlezli vanj tako, da sta dva imela obrnjeni glavi proti odprtini, eden pa je bil na sredi in ni videl ničesar. V takem stanju jih je čez kakšne pol ure obšla naša skupina. Ko smo skakali čez vodo, je Krepki videl spodnji del naših nog, ni pa vedel, da smo partizani. Vsekakor pa jih je naša skupina obvarovala pred preiskavo, ker so se sovražniki osredotočili na nas, ki smo se le malo kasneje v strelcih prebijali čez čistino v zavetje struge Gradašči v smeri Babne gore in Ključa. Skriti partizani so se ponoči prebijali v isti smeri kot mi.

Razpršili smo se v strelce in od Mesarjeve hiše planili po čistini proti Gradaščici v cik-cak teku. Z vseh strani so udarili po nas, do Gradašči pa smo imeli še dvesto metrov. Pot nam je bila še enkrat daljša in vsak izmed nas je čakal na strel, ki mu bo onemogočil nadaljnje umikanje. Krogle so sikale okrog glav in cefrale travo okoli nas. Na sredi travnika je bil velik kup komposta in ta je rešil najmanj pet borcev. Skupaj s Stanetom

Klobčičem-Klinom sva skočila za gomilo in si s tem prav gotovo rešila glavi. Laže sva nemočno opazovala, kako svinčene rahljajo kompost nad najinima glavama. Zadnji, ki je dobil zatočišče za kupom gnoja je bil Tone Sotlar-Slika. Kmalu za nama s Klinom je dobil zavetje v vodi Gradašči. Nekateri borci so že prej pritekli v strugo reke in nato stekli naprej proti vznožju hriba Ključ. Eden od naših, Jože Velkavrh iz Zaklanca, je bil v grapi in med tekom trikrat ranjen, nazadnje pa je bil smrtno zadet na bregu Gradašči. Gradaščica nam je bila vsem preostalim rešitev, ker na oni strani ob Babni gori ni bilo zasede. Le nekaj prej so tam prečiščevali teren.

»Ognjeni ples«

Naš preboj je prav gotovo sovražnika vsaj za kratek čas odvrnil od preiskave v grapi in blažil položaj preostalih borcev, ki se še niso rešili. Dan pa je bil še dolg, saj smo se mi iz grape prebili še pred drugo uro. Ko smo se prešteli, nas je bilo enaindvajset, od teh je bilo osemnajst ranjenih, eni še v grapi, drugi na poti iz nje.

Potem, ko smo se izvlekli iz jeklenega pekla, smo se zbrali na Ključu in se domenili, da se razdelimo na dve skupini. Dva ranjena borca sta prosila, da bi odšla domov in si zacelila rane. Odšla sta, a vrnila se nista. Po nekaterih podat-

kih borcev sta se predala belogardistom.

Skupina desetih partizanov se je napotila še tisti večer v vas Brezje, da bi se okrepčala. V požgani šoli nam je postregla učiteljica Zora Zdešar in kmalu je zadonela partizanska pesem. Malo prej smo gledali smrti v obraz, potem smo se razživeli, kakor da bi prišli iz svatbe. Takšno je bilo partizansko življenje, polno hitrih sprememb.

Preostali borci in civilisti v grapi so preživeli strahotne prizore. Sovražnik se je poslužil še enega orožja, in sicer ognja. Zažgal je lahko vnetljivo spomladansko travo, z njo pa se je vnelo tudi dračje in grmovje. Nekateri težki ranjenci se niso mogli ubraniti ognjenih zubljev in so umirali v velikih mukah. Prenekateri borci so se iz grape izmuznili ponoči, drugi pa so še naslednji dan ostali v njej. Dvema borcevema se je uspelo skriti v krošnjah smrek in ostala sta živa. V neposredni bližini so belogardisti zasliševali ujete civiliste, ki so vedeli, da sta na smrekah, a izdal ju ni nihče. Srečno sta se ponoči umaknila iz soteske. Marsikomu je le uspelo priti ven iz obroča, zahvaljujoč počasnosti preiskave, kajti bali so se, da ne bi naleteli na mine, ki smo jih partizani večkrat postavljali in prizadejali sovražniku izdatne izgube. (Prošca, Dobrova, Toško čelo)

Belška grapa pomeni v zgodovini dolomitskega

odreda največjo tragedijo, ker smo v njej imeli skoraj trideset mrtvih in prek štirideset ujetih. Prenekateri med njimi so bili že prej ranjeni. Ko smo ob Gradaščici pod Babno goro pokopavali okrog petindvajset mrtvih, še nismo vedeli, da jih bo naslednji dan, 22. marca 1943, padlo v Bezenici še devet in da bo še nekaj ujetih. Tedaj smo tudi zvedeli, da je na Belem junaško padla pod streli belogardističnega komandanta Pavla Vošnjara-Vidmarja, Lizika Jančar-Majda.

Marčna skupna okupatorska ofenziva nam je povzročila mnogo izgub. V vseh borbah smo izgubili nad devetdeset borcev, terencev in civilnih družin, ki so bile pod našo zaščito. Od tega je bilo okrog štirideset mrtvih in okoli petdeset zajetih. Prenekateri od njih so se vrnili po kapitulaciji Italije ali pa ob koncu vojne iz zaporov in internacij. Za dolomitski odred, ki je potem obstojal še dva meseca, pa je bil ta udarec občuten, ne pa porazen. Ob novem komandantu odreda Radu Pehačku in komandantu prvega bataljona Rudolfu Hriberniku-Svarunu so odšli borci v nove boje in akcije.

Borci prvega bataljona smo imeli v Belški grapi največje izgube, saj je padlo, ali pa je bilo ujetih več kot tretjina borcev. Vsak izmed nas, ki smo preživeli strahote Belške tragedije se zavedamo, da lahko izpričamo le neka doživetja, da pa ne moremo dati prave podobe o borbah, o stiskah in trpljenju borcev v Belški grapi. Marsikaj pa je že zbrisal čas. Vseeno pa kot borec prvega bataljona lahko zapišem, da so borci v Belški grapi zelo krvaveli, a izkravali niso. Poznam najmanj še trideset borcev iz takratnega vsaj sto desetčlanskega bataljona, ki so še živi, čeprav je od tedaj minilo že petintrideset let. Prav bi bilo, da bi zadal domicilni odbor dolomitskega odreda, ki deluje v okviru občine Vrhnika, za nalogo, oceniti koliko borcev je v Belški grapi resnično padlo, koliko je bilo zajetih, koliko jih je prišlo nazaj iz zaporov in internacij, da ne bi zavajali današnje mladine in da bi jo seznanili z resničnimi podatki o izgubah prvega bataljona dolomitskega odreda.

Tone Kebe

Belogardistična posadka iz Dobrave, ki je sodelovala v Belški grapi

Most pri Borlu je pogoltnila Drava

Skoraj tri desetletja je leseni most čez Dravo pri Borlu zvesto služil svojemu namenu. Čez njegova pleča so se sleherni dan in sleherno noč valile dolge kolone avtomobilov, ki so prevažale tovor in ljudi. Zadnjo letošnjo februarско noč pa je most naenkrat odrekel pokorščino

Most pri Borlu, ki je povezoval Polance na levem bregu in Haložane na desnem bregu Drave je bil sicer zaprt za ves promet že štirinajst dni preden ga je narasla Drava zadnji februarški dan okoli pol enajste ure ponoči razpolovila. Čez most so smeli le pešci. Teh pa tudi ni bilo malo, saj se številni delavci iz Haloz in sosednje Hrvatske vsak dan vozijo na delo v Ptuj in Maribor. Borlski most jim je najkrajša povezava. In le srečnemu naključju gre pripisati, da je most tistega dne vzdržal do poznih nočnih ur, sicer bi na tem mestu zdaj pisali o tragediji, kajti preko borlskega mostu je šlo podnevi tudi po šestdeset in več ljudi hkrati, ko so hiteli na avtobus, ki jih je čakal onstran mostu.

Resda so tokrat strokovnjaki pravočasno ukrepali in most zaprli za ves promet, ker je že kazal znake neposlušnosti, vendar so na tihem le upali, da bo vzdržal vsaj bremena pešcev do takrat, ko bo poleg te lesenjače zrasel varnejši 200 metrov dolg in dobrih deset metrov širok betonski most, ki ga že gradijo delavci celjskega Ingrada. Nared pa naj bi bil do letošnjega praznovanja dneva republike.

»Novi most pri Borlu«, je dejal predsednik izvršnega sveta skupščine občine Ptuj inž. Franjo Gnilšek, »je bil načrtovan že v prejšnjem srednjeročnem načrtu, vendar je zmanjkalo denarja. Tako smo gradnjo novega mostu načrtovali uresničiti do leta 1980. Poročila strokovnjakov o zares slabem stanju mostu pa so nas prisilila, da se z deli pri izgradnji mostu nekoliko pohiti. Otvoritev novega mostu, ob letošnjem dnevu republike, smo načrtovali že lani, torej še takrat, ko je po lesenem mostu potekal normalni promet«.

Spričo nastale nove situacije bodo delavci Ingrada sicer nekoliko pohiteli, vendar čudežev ni pričakovati.

»Najtežje je seveda za delavce, učence in dijake, ki se vsak dan vozijo na delo ali v šolo onstran Drave«, pravi predsednik sveta KS Cirkulane Roman Ladinšek. »Tudi kmetom ni vseeno, če bodo morali voziti gnoj na njive ali vinograde po 50 kilometrov dolgi obvoznici čez Ormož ali le po nekoliko krajši obvoznici poti skozi Leskovec in Okič. Obljubljajo, da bodo prevoz preko Drave zaenkrat urejali s čolni, čez kakšen mesec pa naj bi tod, v neposredni bližini sedanega mostu, vozil tudi splav. No, to bo seveda le izhod v sili. Vsi pa seveda nestrpnost pričakujemo kdaj se bomo lahko varno peljali po novem betonskem mostu, ki nas bo zopet zblížal s Ptujem za nekaj deset kolometrov.«

Stari leseni most pri Borlu je odslužil. Le leseno ogrodje zdaj še spominja na nekdanji most. Kmalu tudi tega ne bo več. Nov betonski most že »raste« iz Drave. Les se je potopil, beton se ne bo!

Tone Urbas

Stari leseni borlski most čez Dravo je odslužil. Poleg njega bo do letošnjega dneva republike zrasel nov betonski

RIBNO PRI BLEDU

Spomini nikoli ne zamro

Tudi letošnji praznik žena v Ribnem pri Bledu, je kot veliko prejšnjih potekal v vzdušju prijateljstva in obujanju spominov na slavne prizadevnih družbenopolitičnih delavk krajevne skupnosti Ribno, ki združuje partizanske vasice Koritno, Bodešče, Ribno in Selo. Osrednja proslava ob prazniku žensk je bila v zadržnem domu v Ribnem.

Rozka Torkarjeva je ob tej priliki pripovedovala o delu, prizadevanjih in težavah pri gradnji zadržnega doma in potem z urejanjem lastninskih pravic tega doma, ki si jih lastijo drugi.

Rozka kar ne more najti dovolj pohval za prizadevno delo svojih tovarišic in pa mladih, ki so pripravili zares prijetno srečanje in izbran kulturni program. Pri tem ne pozabi na mladega in prizadevnega Rada Mužana, dušo kulturnega društva, ki je s svojimi člani pripravil praznično srečanje za 47 žena starejših od 70 let, prizadevne učiteljice, ki so naučile učence novih pesmi in recitacij, s katerimi so do solz ganili partizanske matere, žene padlih borcev in 88-letno Kralovo mamo s Sela, ki sodi med najstarejše članice borčevske organizacije vendar je še vedno delavna in prizadevna.

Organizatorji letošnjega srečanja niso pozabili tudi na bolno 90-letno Ano in nekdanjo partizanko Marjano, ki je v ljubljanski bolnišnici.

»Vidite, kako smo še vedno enotne in vselej pripravljene izvršiti tudi najtežje naloge,« so med drugim poudarile žene ob zakuski, ki so jo pripravile družbenopolitične organizacije v Ribnem. Sleherna med njimi je prejela tudi lepo spominsko darilo.

JR

LJUBLJANA

Srečanje borcev 31. divizije

Prvo letošnjo marčevsko soboto smo se v Ljubljani spet srečali nekdanji borci in borke 31. divizije in obudili spomine na skupne akcije in borbe iz naše oborožene revolucije.

Po uvodnih prisrčnih in spodbudnih besedah govornikov smo z zanimanjem prisluhnili kulturnemu programu. Partizanske pesmi so kar vrele iz naših src in grl.

Deveti korpus je bil ustanovljen v Gorenji Trebuši in 31. divizija se je največ zadrževala na Primorskem, zato so bile upravičene pripombe nekaterih sorcev, zakaj se ne bi na takih srečanjih dobili neke na Primorskem, ne pa vedno v Ljubljani.

ANTON KRAMAR-ZVONE

ERZELJ

Ob 35-letnici pregnanstva

V začetku marca so v Erzeltu nad Vipavo slovesno proslavili 35-letnico pregnanstva. Osmega marca 1943. leta, so namreč Italijani kot edini možni ukrep, da bi zatrli enotno organizirano prebivalstvo in njegovo pomoč partizanskim enotam, vso vas izselili. Sele po kapitulaciji Italije so se vaščani vrnili na svoje uničene in izropane domove ter spet nesebično nadaljevali z delom za partizane. Ves čas odporniškega gibanja je bila vas enotna in v njej ni bilo izdajalca.

Spominska plošča na osnovni šoli v Erzeltu priča, da je za našo svobodo dalo življenje v NOB 17 borcev in šest žrtev fašističnega nasilja iz te vasi. Tudi njihovemu spominu so se 5. marca letos poklonili domačini. Slovesnost, ki so se je udeležili tudi najvidnejši predstavniki JLA, družbenopolitični delavci SO Ajdovščina ter nenazadnje tudi častni krajan Erzelta generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok, je bila kljub hladnemu vremenu dobro obiskana. V kulturnem sporedu pa so vsi nastopajoči poželi lep aplavz: od učencev OŠ Vipava do moškega pevskega zbora Brezovica in igralca Jožeta Zupana.

Domačini, predvsem starejši so se spominjali časov, ko v Erzeltu ni bilo prazne hiše, ko je bil vsak košček zemlje obdelan. Danes pa je Erzelj gotovo najmanjša krajevna skupnost v Sloveniji, saj šteje le 74 prebivalcev, od tega pa je 54 volilnih upravičencev. Kljub temu, da se danes lahko pohvalijo z asfaltirano cesto, urejenim vodovodom in električnim omrežjem, kar so domačini uspeli urediti z veliko pomočjo armade, pa vedo povedati, da je na Taboru kar vseh petdeset hiš zapuščenih. Napredek je torej tudi v to krajevno skupnost prišel prepozno. Ampak Erzeljci so še vedno enotni. Kar jih je ostalo, so pridni kmetovalci in zavedni Slovenci. Upajo pa tudi, da se bodo sčasoma začeli odseljeni domačini vračati. Hiše še stoje, cesta je asfaltirana, vodovod in elektrika urejena. Do Vipave pa je le 9 km.

LUCIJA UŠENIČNIK

ILIRSKA BISTRICA

Pohod na Snežnik

Ilirskobistriški planinci so tudi minulo nedeljo poskrbeli, da je zimski pohod na zasneženi Snežnik lepo uspel. Domačim planincem so se tokrat pridružili tudi številni borci Istrskega odreda, ki so si složno utirali pot iz Sviščakov proti temenu Velikega Snežnika. Padlim borcem tega odreda, ki so bili na tem območju hude bitke s sovražnikom, je bila namenjena krajša slovesnost.

VOJKO ČELIGO

Predstavnika odbora Istrskega odreda sta že lani na vrhu Snežnika predala listino o stalnem pokroviteljstvu nad zimskimi pohodi na Snežnik predstavnikom PD iz Ilirske Bistrice. (Foto: Emil Maraz)

NOVA GORICA

Aktivni člani ZRVS

V Novi Gorici so se sestali delegati občinske konference zveze rezervnih vojaških starešin. Poročilo o delu v štiriletnem obdobju, referat predsednika odbora Marina Baštjančiča in živahna razprava, so pokazali, da so se vojaške starešine ustvarjalno vključili v prizadevanja za razvoj samoupravnih socialističnih odnosov v naši družbi in da večina aktivno deluje na družbenopolitičnem področju. V novogoriški občini deluje okoli 2500 članov v 24 krajevnih organizacijah ZRVS. Osnovne organizacije so usmerile svojo aktivnost v krepitev ljudske obrambe in družbene samozasčite in splošnega strokovnega vojaškega usposabljanja članov. Ena izmed najpomembnejših nalog, ki je izredno dobro uspela je bilo prav strokovno in idejnopolitično usposabljanje rezervnih starešin. Posebno skrb so posvetili ustanavljanju novih osnovnih organizacij in aktivov ZRVS v krajevnih skupnostih, temeljnih organizacijah združenega dela in šolah, ter sprejemanju novih članov v ZK.

Ob vsem tem so zlasti poudarili sodelovanje z mladino, razne skupne akcije z mladimi in prenašanje izkušenj iz revolucije na mladi rod. Na konferenci so začrtali tudi naloge, ki čakajo občinsko organizacijo v prihodnje in izvolili novo vodstvo. Za predsednika predsedstva pa so ponovno izvolili Marina Baštjančiča.

J. A.

LENDAVA

Tečaj za radioamaterje

Radio klub Lendava je pripravil tečaj za radioamaterje in operaterje, ki sodi v sklop priprav na splošni ljudski odpor in obrambnih priprav. Mladi, ki so obiskovali tečaj, so se urili v vzpostavljanju zvez na kratkih in UKV valovih.

JOŽE ŽERDIN

IDRIJA

Srečanje najstarejših

Ob letošnjem praznovanju dneva žena je krajevni odbor ZB NOV iz Idrije pripravil srečanje starejših partizanskih mater in aktivistk. V domu upokojujencev so zanje pripravili zakusko. Spominov na težke dni naše revolucije skoraj ni bilo konca.

Zbrane sta pozdravila član odbora krajevne organizacije ZZB Ivan Čuk in predsednik občinskega odbora ZZB NOV Idrija Ivan Primožič.

JANEZ JERAM

Risanje je pomenilo – smrt

Prejšnji četrtek so v mestni galeriji v Ljubljani odprli razstavo Protifašistični boj Jugoslovancev v zaporih in koncentracijskih taboriščih med drugo svetovno vojno v delih likovnih umetnikov. Razstava, ki je posvečena Titovim jubilejem in 30-letnici ZZB NOV Jugoslavije, bo odprta do zadnjega marca vsak dan od 10. do 18. ure.

Dela za pričujočo razstavo, ki je bila prvič postavljena oktobra lani ob četrtem vsejugoslovanskem srečanju zapornikov in internirancev v Makedoniji, so prispevale vse jugoslovanske republike in obe pokrajini, pred Ljubljano pa je obiskala že Prištino, Titograd, Sarajevo in Novi Sad. Predstavljenih je sto petinsedemdeset umetniških del, med katerimi je petintrideset stvaritev iz Slovenije, ki je s tovrstnimi umetniškimi deli še posebej bogata.

»Izvor razstavljenih del,« je dejal kustos muzeja ljudske revolucije v Ljubljani Iztok Durjava, »zajema tista, ki so nastala jugoslovanskim umetnikom v taboriščih in zaporih, ter povojna dela – plastike, grafike in olja, ki obravnavajo taboriščno tematiko. V tem drugem delu so zastopane republike in pokrajine, ki originalnih medvojnih del nimajo, oziroma jih imajo zelo malo.

Osrednji del razstave predstavljajo dela, ki so nastala med vojno. Za to je več razlogov. Zdi se nam, da lahko danes, ko nam je že dovolj znana likovna tvornost, ki je nastajala med NOB, tudi ta dela razumemo kot obliko boja jugoslovanskih umetnikov v taboriščih in

kazovala potreba po čim bolj zvestem prikazovanju videnih stvari.

Ta dela so si seveda tudi tematsko sorodna. Posebno umetniki interniranci nemških taborišč so večkrat ponavljali nepozabne prizore izstradanih trupel mrtvih internirancev; poznamo jih iz del od Miloša Bajića, Boža Pengova, Franceta Uršiča do Bruna Vavpetiča in drugih. Podobe mrtvih internirancev Zorana Mušiča, ki jih pa ni na razstavi, pa so prav zaradi srhljive prepričljivosti zaslovene po vsem svetu.

Poleg teh in drugih prizorov iz taboriščnega dela, je med razstavljenimi deli veliko portretov. Med njimi so zlasti dragocene

jugoslovanskega likovnega prostora, širše vzeto pa so del tako imenovane angažirane umetnosti. Ta dela nimajo več tiste neposrednosti medvojnih del, saj je tudi ta grozljiva tema danes dobila dosti širše dimenzije. Postala je namreč last vsega naprednega dela človeštva kot opozorilo na skrajne posledice dehumanizacije in degradacije kot stalne grožnje, ki je prisotna tudi v današnjem svetu.

Ker je samo razstavo in pomen prikazanih del zelo dobro predstavil tovariš Durjava, poskušajmo vsaj nekoliko prikazati pogoje, v katerih so dela nastala. Omenjeno je že bilo, da so bile velike razlike med italijanskimi in nemškimi taborišči ter za-

no plutovino. Portret narobcu je preživel vojno vihar in ga danes hrani muzej ljudske revolucije v Ljubljani.

Vlasto Kopač pa je v taborišču Dachau delal kot risar v knjigovoznici. »Imel sem veliko srečo,« se spominja. »Srečo zato, ker sem dobil delo, ter zato, ker me niso selili. Delal sem v knjigovoznici, kjer je bilo papirja in risarskih potrebščin dovolj. Kmalu sem našel stik s komunisti in tudi nekaterimi naprednejšimi ljudmi v taborišču. Od njih sem dobil nalogo, naj rišem prizore iz življenja v taborišču, da bi se ohranili kot dokument. Upodabljal sem na majhne liste. Skrival sem jih v razcepljen karton, ki sem ga sproti

in akvarel, ki je bil posebno všeč uredniku 'Slovenca' Terseglavu. Ta je prihajal v našo barako gledat moje in Pregljeve slike. Dal sem mu en tak akvarel in še enega – pogled na žitno polje skozi žico. Risal sem stanovalce naše sobe pri poležavanju, čitanju časopisov, kartanju, le pri popoldanski hrani mi jih ni bilo mogoče narisati, kajti takrat mi lakota ni dovolila. Tresle so se mi roke, dokler nisem pojedel kruha in margarine. Medtem pa so tudi drugi že pojedli. Le enkrat sem zbral toliko energije, da sem jih ujel odprtih ust z majhnimi koščki kruha v rokah. Tudi risba, risana z vso nestrpnostjo, je bila lačna.

Nekega dne pa je prišel pravi. Bil je nemški vojak debelega obraza in topega pogleda. Prišel je počasi, se ustavil pred oknom barake in nepremično opazoval, kako sem slikal na mizi večjo sliko vasi Dössel po manjši akvarelni skici. Ko sem se nekajkrat ozrl vanj, je prišel bliže. Čez čas me je vprašal, če bi tudi njemu nekaj narisal. Bi. Ženo in otroka po fotografiji. Pisal se je Trögel. Segel je v žep in mi dal dokaj dobro fotografijo ženske s približno dveletnim otrokom. –

Kdaj bo gotovo? – Čez dva, tri dni. – Čez nekaj dni je prišel prav tako počasi, z istim nepremičnim obrazom. Dal sem mu risbo. Gledal jo je, ne da bi za las spremenil obraz. Dolgo je gledal – 'sehr gut'. In potem: 'Wieviel bin ich schuldig?' Počasi je obrnil pogled vame – 'Denarja ne potrebujem. Ljubši bi mi bil kruh.' – Komaj opazno je pokimal in dejal: 'Morgen' in počasi odšel. 'Morgen, morgen. Ne bo ga več blizu,' so se mi brez zlobe rogali sojetniki. 'Ta te bo pošteno opeharil.' Pa me ni. Drugi dan točno ob istem času popoldne je prišel v plašču. Izpod njega mi je nekako prikrito pomolil cel hlebec kruha in se ozrl naokrog, če ga kdo vidi.

zaporih, saj ne smemo pozabiti, da bi bilo odkritje beleženja taboriščnih prizorov zlasti v nemških taboriščih zadosten razlog za ustvarjalčevo smrtno obsodbo. Talikovni material pa je tudi dragoceno dokumentarno gradivo o dogajanju v 'tovarnah smrti' in v okupatorskih taboriščih sploh. Nekatera izmed razstavljenih del pa so presegla status dokumentarnosti in nas še danes prepričujejo s svojo likovno kvaliteto.

Čeprav so na razstavi zastopani avtorji z različnimi likovnimi izhodišči, pa so si njihova dela glede na tematiko zelo sorodna. V glavnem gre za realistična dela v širšem pomenu besede, kar je tudi razumljivo, saj jih je na-

upodobitve Daniela Ozma iz taborišča Jasenovac, kjer je bil tudi sam umorjen.

Na razstavi je precej del, ki so nastala v ujetniških taboriščih. Za slovenska dela je značilno, da so večinoma nastala v italijanskih taboriščih, kjer likovna dejavnost ni bila prepovedana. Kljub temu, da življenjskih pogojev v teh taboriščih ne moremo primerjati z življenjem v nemških taboriščih, pa tudi ta dela po svoje označujejo položaj človeka, ki mu je bila vzeta svoboda.

Za dela, ki so nastala po vojni in obravnavajo tematiko internirancev, je značilno predvsem to, da so se vključila v stilne preokupacije povojnega

pori. Med tem ko so Italijani tudi sami podpirali likovno dejavnost internirancev (temu primerne so tudi uporabljene tehnike), moramo pri nemških taboriščih ločiti med političnimi in ujetniškimi. V političnih taboriščih je bilo risanje ali kakršnokoli upodabljanje taboriščnih prizorov zelo nevarno in bi avtorja lahko doletela tudi smrtna kazen. Zato so vsa dela nastala skrivaj in s sredstvi, ki so pač bila na razpolago.

Vladimir Laković, ki so ga kot partizana ujeli leta 1942, je v zaporu v Begunjah upodobil tovariša iz iste celice kar na svež robec, ker pač ni imel papirja. Pri prihodu v zapor so mu odvzeli tudi svinčnik, zato si je pomagal z oglje-

zalepil. Za moje skrivališče ni vedel nihče, zato bi bile risbe v primeru, če bi me preselili ali če bi umrl, gotovo uničene. Tako pa je danes ohranjenih okrog trideset risb-dokumentov, ki jih hrani ljubljanski muzej.

Drugačne pa so bile razmere v ujetniških taboriščih. V ponazoritev naj služi odlomek iz »Izgubljenih zapisov« Doreta Klemenčiča-Maja.

»Risarskega materiala je bilo dovolj. Toda glad nam ni dovolil, da bi risali mnogo. Poležavali smo po pogradih in zunaj v travi, kajti postalo je vroče. Narisal sem sobo z vseh strani. Tudi zunaj sem narisal nekaj barak

Tisto troho kruha, kar sem ga dobil od vojakov za portretiranje, je bilo malo. Nič ne bi dejal, če bi obrazi naračnikov bili vsaj zanimivi, da bi jih bilo vredno risati zaradi risanja samega.

Slavko Pengov, ki nas je večkrat obiskal v naši sobi, mi je dejal, da mu nemški vojaki dajo za risbo cel hlebec kruha in zavojček cigaret. To je za te razmere pošten honorar. Upal sem, da se bo morda tudi meni kaj podobnega primerilo. Kadar sem risal v sobi pri oknu, se je večkrat pojavil kakšen nemški vojak, ki je prišel bliže in gledal, kako rišem. Toda došle je še vsak dejal samo 'gut' in 'sehr gut' in odšel.

Zopet je komaj pokimal v pozdrav in tiho odšel.

Večina slovenskih razstavljenih del je iz italijanskih taborišč, kjer so bile razmere dosti lažje. V Gonarsu je delovala celo tako imenovana »Gonarska šola«, ki so jo vodili Nikolaj Pirnat ter brata Vidmarja. Precej likovnih del, ki so nastala v italijanskih taboriščih, je ostalo v Italiji. Verjetno jih ne bo mogoče zbrati in pomnožiti zbirke šestnajst tisoč likovnih del iz tega obdobja, kolikor jih hrani muzej ljudske revolucije v Ljubljani v svojih depojah, ker nima prostora, da bi jih lahko v obliki stalne zbirke predstavil širši javnosti.

Milan Vogel

V Jelenovem žlebu

Nad Zadoljami, majhnim zaselkom ob vznožju Velike gore, in prav tja do Dan so 25. marca 1943. leta že od desete ure dopoldne naše štiri brigade bile srdit boj z italijanskimi okupatorji, ki so napadali iz Ribniške doline. Ne toča avijonskih bomb niti nenehno obstreljevanje sovražnega topništva nista mogla omajati naših položajev.

Kakor vsi prejšnji dnevi se je tudi ta, že deseti dan nenehnih bojev, končal z našo zmago. V večernem mraku so zadnji strojnični rafali še pospešili brezglavi beg sovražnika in ga s svojimi svetlečimi se krogli spremljali prav tja do Ribnice. Ko se je tema zgostila, je končno tudi to utihnilo.

Bil sem v Cankarjevi brigadi. Tiho smo se vrnili s položajev in utrujeni po legli. Nekaj nas je našlo zavetje pod ostrejšim zapuščene žage, večina borcev pa pod gostim okriljem košatih smrek, ki so le za silo zadrževale vlago nočne rose. Nekje proti Rakitnici se je razmestila Gubčeva brigada, pri Podgori in Danah pa Šercerjeva in Tomšičeva. V tretjem bataljonu Cankarjeve so tisti večer pokopali svojega političnega komisarja Rada Pešla. Že po končanem boju ga je na poti proti Zadoljam podrta na slepo izstreljena sovražna krogla in njegova smrt nas je vse hudo prizadela. Bil je hraber in vzoren tovariš. Ko sem v mislih prešel na ugibanje, kaj nam bo prinesel prihodnji dan, me je kmalu premagal trden sen.

Kmalu po polnoči me je zbudil brigadni kurir in mi povedal da je ukazano, naj brigada krene proti Loškemu potoku. Na pol prespani borci so lezli iz teme, se ogrinjali z odejami in se molče zvrščali v kolono. Noč je bila mrzla in prosojna meglica, ki je prekrivala žlebasto globel, je s svojo mokroto rezala prav v kosti. V štabu sem zvedel, da gresta Cankarjeva in Gubčeva brigada skupaj prek Glažute proti Dragi, Tomšičeva in Šercerjeva pa z druge strani čez Travno goro proti Jelenovemu žlebu. Po nenehnih večdnevni bojih so bile vse enote že močno utrujene. Bilo je že nujno, da se na primer nem kraju v miru odpočijejo in naberejo novih moči za nadaljnje boje.

Kolona je skoraj neslišno krenila v noč. Pri Rakitnici se nam je priključila še Gubčeva brigada in dolga premikajoča se vrsta je krenila v strma pobočja Velike gore. Vodil nas je terenski aktivist, domačin iz okolice Ribnice, ki nam je zagotavljal, da dobro pozna poti skozi tamkajšnje gozdove. Za močnejšo predhodno patroljo so stopali štabi II. operativne cone, Cankarjeve brigade in njenega 1. bataljona. Prvi in drugi bataljon sta bila v bojni pripravljenosti, tretji pa je nosil ranjene tovariše. V krajšem presledku nam je

Nad Zadoljami, majhnim zaselkom ob vznožju Velike gore, in prav tja do Dan, so 25. marca 1943. leta že od desete ure dopoldne naše štiri brigade bile srdit boj z italijanskimi okupatorji, ki so napadali iz Ribniške doline. Ne toča avijonskih bomb niti nenehno obstreljevanje sovražnega topništva nista mogla omajati naših položajev.

sledila Gubčeva brigada: njen 1. bataljon je nosil ranjence, drugi in tretji pa sta tvorila zaščitnico kolone. Vzpon v strmino Velike gore je bil še posebno naporen za nosače ranjencev in zato se je kolona le počasi pomikala naprej po ovinkasti Rudeževi poti. Dan nas je zatekel že za robom prvega grebena in ko je po koloni prišlo sporočilo, da je tudi Gubčeva brigada že prešla greben, je komandant cone Milovan Šaranović ukazal krajši postanek. Razgrnil je karto in na njej poiskal mesto, do koder smo prišli, nato pa z jeznim glasom poklical vodiča. V jutranjem mraku je spregledal drčo po kateri je vodila steza proti Glažuti in je kolono vodil naprej po cesti, ki vodi proti Jelenovemu žlebu. Po krajšem pojasnjevanju smo nadaljevali pohod po tej poti, ki je bila sicer precej daljša od prvotne smeri čez Glažu-

to, zato pa veliko bolj zložna in bolj primerna za prenos ranjencev.

Dolgočasen in monoton je tak pohod, posebno še, če človek ne ve kako dolgo se bo pot še vlekla, in če je želodec prazen, kakor je bil takrat. No, tega smo bili že vajeni in smo lahko drug drugemu brali misli z obraza. To ni bila nikakršna umetnost, saj smo ob takih priložnostih vsi enako mislili: kdaj se bomo končno ustavili in kaj nosijo kuharji s seboj..., z besedo pa takih stvari ponavadi nismo omenjali. Tu in tam je kdo sprožil le kako šalo na ta račun in dobra volja je bila za take nadloge najboljše zdravilo.

Počasi smo puščali ovinke za seboj in ko je čelo kolone prišlo že blizu Male Bele stene, me je poklical komandant cone. Ukazal mi je naj na primernem mestu za počitek

ustavim kolono ter poiščem dober položaj, kjer bi se izvidnica postavila v zasedo z nalogo, da budno pazi na pot pred kolono, dokler bo ta počivala. Stopil sem naprej in po krajšem času sporočil naj se kolona ustavi. Vzel sem strojničarja in njegova dva pomočnika ter se z njimi napotil do prvega ovinka, kjer se je kot nalašč za zasedo nad cesto dvigala grebenasta komnita gmota. Pokazal sem mitraljezcu kam naj postavi svojo lahko strojnico, mu dal še potrebna navodila in se brezskrbno obrnil nazaj proti štabu. Toda napravil sem le nekaj korakov, ko mi je za hrbtom zadrdral kratek strojnični rafal. Obrnil sem se in najprej pomislil, da se je našemu mitraljezcu po nerodnosti sprožila strojnica, ko pa so v naslednjem rafalu zasikale krogle še nad menoj, sem si bil na jasnem, da smo

povsem slučajno in nepričakovano trčili ob sovražnika. Že pri prvem rafalu so bili vsi trije tovariši iz izvidnice lažje ranjeni in so se spustili nazaj na cesto. Sam sem jo tudi to pot srečno odnesel ter pohitel, da bi štab obvestil o nastalem položaju. Ker se je oglasila le ena sovražna strojnica ni nihče vedel kolikšna je moč sovražnika pred nami. Zato se je ves prvi bataljon Cankarjeve brigade takoj razvil za boj v pobočje nad cesto, drugi pa se je spustil pod cesto in z južne strani zaprl smer proti Glažuti. Prav na mestu kjer smo trčili ob sovražnika, je pod cesto zelo globok prepad in tam nam sovražnik ni mogel uiti. Oba bataljona Cankarjeve sta takoj začela pritiskati na sovražnika, ki se verjetno tudi ni nadejal, da se bo ob takem času in na tem mestu srečal z nami. Vnel se je srdit boj od blizu. Od

drevesa do drevesa, od skale do skale so jurišali borci in vse bolj stiskali presenečenega sovražnika, ki se je zaman trudil, da bi zasedel dominantnejši položaj. Na povelje tovariša Šaranovića sem stekel še nazaj do Gubčeve brigade z ukazom, naj eden njihovih bataljonov napade še s severne strani in na ta način popolnoma zapre obroč.

Boj tudi za trenutek ni ponehal in z vsako minuto je postal vse hujši. Ni bilo mogoče razločiti strel od strela. Ker so se italijanski vojaki prikrivali za skalovjem, so končno grmele le še ročne bombe. Pomagal je tudi naš lahki minomet, ki je z nekaj točnimi zadetki uničil sovražnikovo radijsko postajo in pobil posadko voda težkih minometov. Italijanski vojaki so bili proti koncu že tako zmehčani, da so iz težkih minometov metali mine brez vžigalnikov. Prav dobro se spominjam tovarišev Primorčev, ki so jih šele pred tremi dnevi razporedili v brigado in so bili oboroženi le z ročnimi bombami. Tudi ti so se pogнали v napad, ko pa jim je zmanjkalo bomb, so kar s kamenjem v rokah planili za bežičim sovražnikom, ki se je brezglavo stiskal v čedalje manjši prostor. Nekaj jih je pribežalo nazaj na cesto, kjer so popadali pod streli članov štaba cone in Cankarjeve brigade. Komur je uspelo priti čez cesto, pa je strmoglavil v prepad pod njo.

Ko je 2. bataljon Gubčeve brigade po hudem boju zaprl sovražniku možnost, da se povzpne na Belo steno in mu presekala umik proti Jelenovemu žlebu, je srditost boja dosegla svoj višek, nato pa postopoma začela upadati. Okoli enajste ure je odjeknil še zadnji strel in boj je bil končan.

Na bojišču smo prešteli 93 mrtvih italijanskih okupatorjev, med njimi 7 oficirjev. Razen tega jih je nekaj popadalo v prepad pod cesto, nekaj ranjenih pa je izkrevavelo po okoliških goščavah. Še po vojni so gozdni delavci na tem prostoru našli okostnjake mrtvecev, ki jih tistega dne nismo odkrili. Sedem vojakov smo zajeli. Plen je bil ogromen. Razen streliva, velikega števila ročnih bomb in min, obleke, obutve, sredstev za zvezo in druge opreme smo zaplenili nad 200 pušk, 12 lahkih in 7 težkih strojnic ter 3 težke minomete.

V primerjavi s sovražniki izgubami so bile naše izgibe zelo majhne. Padli so štirje tovariši, iz vsake brigade po dva, ranjenih pa je bilo 17 borcev, od katerih je čez dva dni še eden umrl zaradi zastrupitve rane.

Ko sem pri zaplenjeni radijski postaji pogledal zadnje odposlano radijsko sporočilo, je bilo v njem zapisano: »Od bataljona 'Macerata' komandi grupacije črnih srajc: SOS SOS naša kolona je obkoljena«.

Ivan Ferlež-Milan

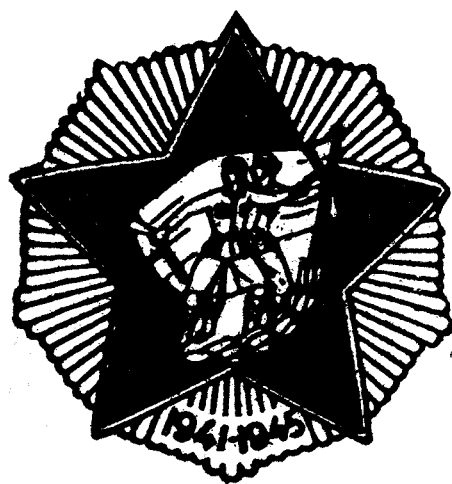

Pogovor
z Jankom
Rudolfom,
dosedanjim
predsednikom
republiškega
odbora ZZB NOV
Slovenije

Zavzeto podpiramo in pospešujemo vsa sodobna družbena dogajanja

PETA
SKUPŠČINA ZZB
NOV SLOVENIJE

Vprašanje: Tovariš predsednik, s peto skupščino ZZB NOV Slovenije bo sklenjeno pomembno obdobje aktivnosti te družbenopolitične organizacije. Mislite, da lahko govorimo tudi o nekaterih prelomnih obdobjih v delovanju organizacije med 4. in 5. skupščino?

Odgovor: O prelomnih obdobjih v aktivnosti naše organizacije med 4. in 5. skupščino je in ni mogoče govoriti. V zadnjem obdobju je dobila naša organizacija z ustavo opredeljen nov družbenopolitični položaj, položaj enakopravne družbenopolitične organizacije. Na ta način je tudi ustavno prevzela svoj del odgovornosti za sedanj in prihodnji družbeni razvoj. Prelomno obdobje v ZZB NOV je bilo že veliko prej; takrat, ko smo vztrajali v obdobju, ko se je skušalo našo organizacijo potisniti na rob dogajanja in jo obravnavati predvsem kot veteransko. Bilo je to obdobje, ko je bilo vsako naše kritično posredovanje, vsaka naša reakcija, včasih tudi nestrpnost in prehitra, obravnavano kot zastarelo, nesodobno. Vztrajanje, da se borčevska organizacija ni pustila izrinuti iz celotnih družbenih tokov, je pomenilo za nas prelomno obdobje.

Vprašanje: Bilo je obdobje, tovariš predsednik, ko se je borčevska organizacija ukvarjala predvsem sama s seboj. Danes ugotavljamo, da je odstotek še vedno družbenopolitično aktivnih članov ZZB NOV, predvsem v krajevnih skupnostih, pogosto večji od odstotka ostalega dela prebivalstva. Ob zadovoljstvu nad tem bi bilo lahko tudi kanček zaskrbljenosti, če imamo v mislih predajanje nalog mlajšim ljudem!

Odgovor: Naša organizacija se je skorajda nehala ukvarjati sama s seboj. Po tistem, ko smo dosledno izvedli delegatski princip, smo ustvarili takšno organiziranost, ki bo omogočala, da bo lahko organizacija namenila največji del moči svoji družbeni vlogi, zlasti v krajevni skupnosti. Še vedno poudarjamo, da morajo ostali člani naše organizacije aktivni, dokler je to mogoče. Pri metodah našega dela in organiziranosti moramo paziti, da ne bi kakorkoli zmanjševali svoje aktivnosti. Res je lahko včasih prevelika aktivnost, zlasti če ni pravilno usmerjena, dvorezen nož. Vselej moramo dati prostor tudi mladim. Mislim pa, da smo skoraj v celoti preboleli obdobja, ko smo borci poskušali biti učitelji, ki naj bi dajali nauke, ki bi govorili mladim, kako naj se zgledujejo po nas. Osnovno hotenje mladim je njihova lastna aktivnost. Verjetno ni potrebno naštevati vsega, kar so mladi naredili tudi na področju razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij. Pri tem se vse pogostejše pojavljajo udeleženci NOB že kot pomočniki mladim pri njihovih lastnih akcijah. Nenevseznadnje pa je to tudi podmladek naše organizacije, podmladek v smislu izročil in pridobitev NOB in celotne povojne izgradnje. **Mladi so dediči vseh dosežkov revolucije in njenih vrednot!**

Vprašanje: Se vam ne zdi, tovariš predsednik, da pojem »borec« ne more in ne bi smel biti vezan le na obdobje naše oborožene revolucije. Revolucija še vedno traja. Še vedno moramo biti revolucionarji in borci!

Odgovor: To, da revolucija še traja, ni fraza, resnica je! Danes ne gre le za revolucijo kot miselni proces, kot spreminjanje institucij; gre za proces, v katerem se spreminjajo odnosi, kjer delovni človek dobiva nov položaj. Gre torej v resnici za borbo, za revolucijo, v kateri se borimo z najrazličnejšimi ovirami. Vemo, da je marsikje v svetu ta borba še vedno oborožena, krvava. Priče smo vrsti pojavov neonacizma, neofašizma, terorizma... nenevseznadnje smo imeli tudi mi opravka z vdori diverzantskih skupin v našo socialistično Jugoslavijo. Borba poteka pravzaprav na vseh frontah, sicer v spremenjenih pogojih in marsikdaj na drugačen način. V zadnjem obdobju imamo opravka tudi z močno psihološko vojno in njenimi podlimi metodami. Tudi to zahteva

odločen in borben odnos, zahteva tudi neprestano osveščanje vseh naših ljudi. Pojem »borca« je vsekakor treba razumeti v aktivnem smislu.

Vprašanje: Položaj naših manjšin v Avstriji in Italiji ni kot bi moral biti. Kaj lahko poveste o sodelovanju ZZB NOV Slovenije z našim zamejstvom?

Odgovor: Na avstrijskem Koroškem deluje Zveza koroških partizanov, borcev, ki so se borili v okviru NOV in PO Slovenije in ki so po mirovni pogodbi ostali izven meja naše domovine. Ne glede na to, da so bili to borci, ki so se v smislu temeljnih točk Osvobodilne fronte borili tudi za združeno Slovenijo in so se borili po vsem etničnem ozemlju na Koroškem, so se borili tudi zoper nacizem in fašizem v Avstriji. Odgovorni avstrijski državniki to vlogo naših koroških borcev marsikdaj tudi poudarjajo. Toda to počno le takrat, kadar to ustreza njihovem predstavljanju Avstrije kot prve žrtve nacizma. To je vsekakor bila, ne glede na veliko udeležbo Avstrijcev v enotah wermachta. Kadar pa gre za vprašanje priznavanja pravic naši manjšini, kot jih zagotavlja avstrijska državna pogodba, pozabijo na dejstva. Za doseg teh pravic ima naša manjšina enotno podporo Jugoslavije in seveda tudi borčevske organizacije. Zveza borcev Jugoslavije tudi v svojih mednarodnih stikih opozarja na ta problem. V tej svoji dejavnosti ne namerava odnehati.

Drugačen položaj je v Italiji. Ne glede na to, da imamo tam opravka tudi z mnogimi pojavi neofašizma, da je trenutno v Italiji val terorja strahovit in da kljub osimskemu sporazumu preneka vprašanje naše manjšine ni rešeno, imamo pa v Italiji prav v soborcih iz partizanskih časov veliko pomoč. V skupnem sodelovanju imamo tudi veliko boljše izgleda za urejanje teh vprašanj v prihodnje. Še posebno v zadnjem obdobju je naše sodelovanje zelo močno prav v borbi za demokracijo, zoper neofašizem, v borbi za uveljavljanje vrednot, ki jih je dal spopad s fašizmom in nacizmom. Prizadevamo si doseči tisto, kar naj bi bilo značilno za odnose v sodobni Evropi. V Italiji so močne demokratične protifašistične sile, ki imajo velik vpliv v delavskih množicah. To pa zagotavlja, da bo Italija uspešno premagala mrčne sile.

Vprašanje: V obdobju med 4. in 5. skupščino se je ZZB NOV Slovenije soočala z vrsto težav pri reševanju nekaterih zadev članstva. Ali so ostala s tem v zvezi posamezna vprašanja še vedno odprta?

Odgovor: Problemi so bili in bodo ostali. Naj poudarim, da smo s podružbljanjem varstva borcev, naredili velik korak naprej. Zdi se, da ostaja še največji problem, problem zdravstvene zaščite udeležencev NOB. Potrebno bo poiskati nekatere posebne rešitve, ki bi bile namenjene učinkovitejšemu zdravstvenemu varstvu celotne borčevske generacije. Seveda ostaja odprtih še nekaj vprašanj, ki pa jih ne moremo obravnavati ločeno od ostalih vprašanj, ki se nanašajo na našo organizacijo. Kadar razmišljamo in razpravljamo o rešitvah in določanju pravic za posamezne kategorije udeležencev NOB, se soočamo z vprašanjem medsebojnih razmerij raznih kategorij borcev. Naloga borčevske organizacije je, da ima vselej pred očmi organizacijo kot celoto. Vse probleme je potrebno reševati enakomerno in v pravilnem razmerju, pri čemer pa ne smemo na nikogar pozabiti.

Vprašanje: Se vam zdi, tovariš predsednik, da je bila zadnja možnost za ponovno dokazovanje udeležbe v NOV ustrezen korak?

Odgovor: Mislim, da je bilo to dobro. Izkušeni vem, ljudje so se pri reševanju svojih problemov obračali tudi name osebno, da je določeno

število ljudi ostalo po krivici brez priznane posebne dobe, ki izhaja iz sodelovanja v našem osvobodilnem gibanju. Vzroki za to so najrazličnejši. Do vseh udeležencev NOB smo hoteli biti pravični. Z odprtjem roka, ki se sedaj zaključuje, smo želeli dati možnosti tudi zamudnikom. Seveda je šlo le za uveljavljanje neizpodbitnih pravic. Kriteriji za dokazovanje udeležbe so bili nesprenmenjeni.

Vprašanje: Kako lahko ocenite, tovariš predsednik, prizadevanja, da bi bilo obdobje našega osvobodilnega boja ustrezno zabeleženo v zgodovini, literaturi in periodičnem tisku?

Odgovor: Mislim, da so ta prizadevanja pri nas v Sloveniji zelo uspešna. Odločitev naše organizacije, da smo poiskali v lastnih vrstah ljudi, ki so sposobni za tako delo, se je potrdila kot popolnoma pravilna. V naših vrstah imamo zelo dobre poklicne zgodovinarje, ki so prevzeli mentorstvo nad vso to dejavnostjo. S pisanjem zgodovine, zlasti posameznih oboroženih partizanskih enot, smo prišli do bogatega zgodovinskega gradiva, kar pa prav gotovo še ni zgodovina. Je pa pomemben prispevek, ki bo kasneje koristen zgodovinarjem pri njihovem delu. Tudi naš tisk in med njim prav gotovo TV-15, je veliko prispeval k razjasnitvi posameznih vprašanj iz obdobja NOB. Časnik TV-15, ki je eno najbolj razširjenih glasil v Jugoslaviji, opravlja s svojo odmevnostjo in aktualnostjo dragoceno poslanstvo. Pri tem je potrebno omeniti tudi revijo Borec. Na tem področju je bilo opravljeno veliko delo.

Seveda pa se lahko vprašanje našega partizanskega tiska postavlja tudi drugače; ostaja še vedno na plečih naše organizacije. Živi s pomočjo začasnih finančnih rešitev in iznajdljivosti. Toda naš partizanski tisk zahteva sistemsko rešitev. Pri zavzemanju za spoznanje, da je oživiljanje revolucionarnega izročila in vrednot revolucije naloga celotne družbe, smo naredili velik napredek. Pri skrbi za tisk pa bo potrebno narediti odločen korak dalje. Borčevski tisk je dejavnik, nepogrešljiv v naši družbeni skupnosti.

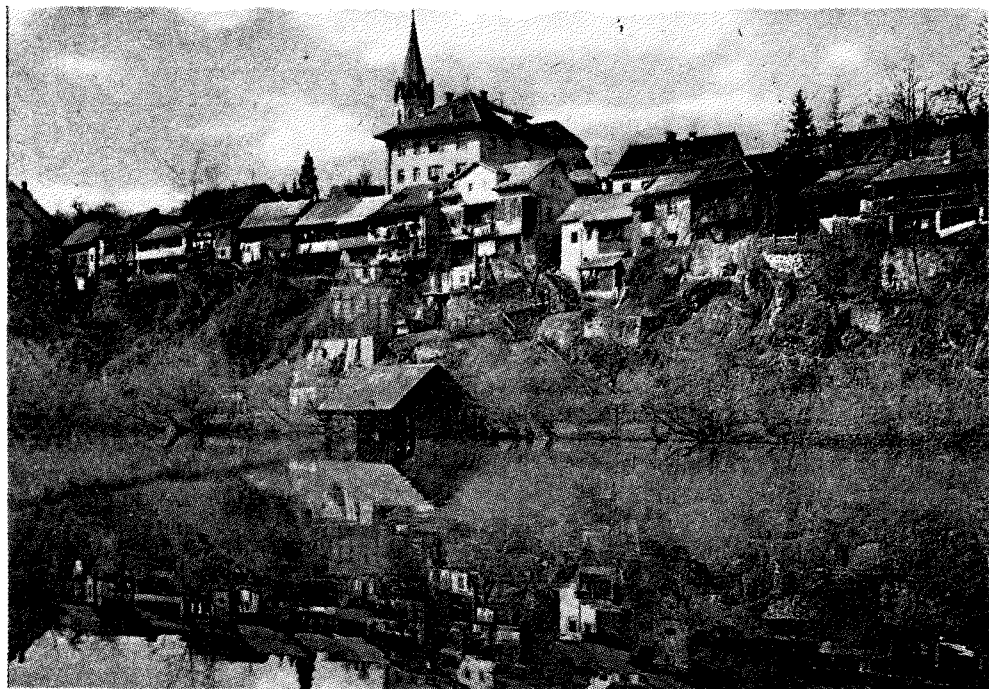
Vprašanje: Ob koncu nam, prosim, predstavite položaj borčevske organizacije, ki ga ima v skupni fronti organiziranih socialističnih sil?

Odgovor: Vseprisod se govori o posebnem položaju borčevske organizacije in o posebnostih le-te. Pod posebnostmi dostikrat razumevajo, da je borčevska organizacija v delu svojega delovanja tudi veteranska. Mislim, da temu ni tako. Posebnost borčevske organizacije je v tem, da je to organizacija aktivnih udeležencev NOB in revolucije, ki jim je to svojstvo dalo obeležje za svojo organizacijo. Druga posebnost naše organizacije je, da nima svojega podmladka. Po ustavi ima ZZB NOV enakopraven položaj družbenopolitične organizacije, res pa je, da ne more delovati s tako močjo, kot recimo zveza sindikatov. Ta je pač neposredno povezana z združenim delom, kjer pa je naša prisotnost številčno sorazmerno šibka. Toda kljub temu je vpliv naše organizacije v skupni fronti organiziranih socialističnih sil večji, kot bi bilo mogoče pričakovati iz številčne moči organizacije. Najpomembnejša naloga borčevske organizacije je v tem, da na osnovi ugleda, ki ga imata članstvo in organizacija, zavzeto podpira in pospešuje vsa sodobna družbena dogajanja, ki izhajajo zlasti iz nove ustave in zakona o združenem delu. Med člani ZZB NOV je, poleg čustvene navezanosti na revolucionarno izročila, zelo prisotno tudi razumsko spoznanje, da je to nadaljevanje revolucije v sodobnih pogojih.

Dovolite mi, da se po devetletnem delu v RO ZZB NOV Slovenije zahvalim vsem našim aktivistom, ne le v republiškem odboru, pač pa tudi aktivistom v naših občinah, odborih enot, vsem, ki so aktivno delali in delajo z mladino, mladinskimi brigadam in ostalim; zahvalil bi se rad za sodelovanje. Z njihovo pomočjo je bilo lahko tudi moje delo uspešnejše.

Silvo Teršek

Preteklost nas obvezuje

Pogovor s predsednikom občinskega odbora zveze združenj borcev NOV Novo mesto tovarišem Vinkom Bambičem

Na območju občine Novo mesto je v borčevsko organizacijo včlanjenih okrog tritisoč petsto borcev. Vključeni so v sedemin-dvajset krajevnih organizacij ZB (na območju krajevnih skupnosti Žužemberk delujeta celo dve), čeprav živi v nekaterih krajevnih skupnostih premalo borcev, da bi imeli svojo krajevno organizacijo. Poleg tega delujeta še dve združenji vojaških vojni invalidov ter pet aktivov borcev, zaposlenih v organizacijah združenega dela, ki so sicer vključeni v krajevno organizacijo, vendar delujejo v delovnem kolektivu, kjer so množično vključeni v samoupravne organe in v različne delegacije kot delegati.

Občinski odbor ZB NOV Novo mesto je eden tistih občinskih odborov v Sloveniji, ki preko svojih delegatov in članov različnih komisij kar najtesneje sodeluje z republiškim odborom ZB NOV Slovenije. Tesno sodelovanje je vidno tudi z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami v občini, posebej pa še s krajevnimi konferencami SZDL. Plod medsebojne povezanosti so tudi spremembe, ki so nastale v krajevnih skupnostih v odnosu do borcev, saj so le-ti zaradi svojih izkušenj, dobljenih v času narodnoosvobodilnega boja, ter zaradi svojega intenzivnega dela z mladino, postali pri delu v krajev-

nih skupnostih izredno zaželeni in težko pogrešljivi. Posebno se je njihova vloga utrdila po zakonu o splošnem ljudskem odporu, saj njegova doktrina sloni prav na izkušnjah NOB.

Čeprav je bilo v zadnjih letih opravljenih ali vsaj zmanjšanih veliko materialnih in socialnih težav, ki so pestile borce, pa tudi danes ne moremo reči, da so rešeni vsi njihovi problemi. S tesnim sodelovanjem z občinsko skupščino in družbenopolitičnimi organizacijami so v novomeški občini rešili stanovanjska vprašanja vsem brcem, sedaj pa so s stanovanjsko samoupravno interesno skupnostjo začeli akcijo za adaptacijo in modernizacijo stanovaj. Še vedno namreč precej borcev živi v slabih stanovanjih brez ustreznih sanitarij, kanalizacije in celo brez vodo-voda. Tudi precej kmetov-borcev še vedno živi v starih, neustreznih hišah, ki jih niti ni mogoče popraviti, ampak zahtevajo novogradnje. Občinski odbor ZB NOV rešuje te zahteve z dodeljevanjem posojil, vendar ne dodeli nobenega kredita brez komisijskega ogleda na kraju samem.

Tudi zdravstveno varstvo svojih članov je borčevska organizacija na novomeškem območju dokaj dobro rešila. V Novem mestu dela dispanzer za borce, v tamkajšnji bolnišnici pa opravljajo tudi specialistične preglede. Med največje dosežke pri skrbi za borčevsko po-

pulacijo pa je vsekakor treba šteti organizirano patronažno službo. Pri tem so občinskemu odboru ZB NOV priskočile na pomoč tudi delovne organizacije. Z zbranim denarjem so kupili avtomobil, zdravstvena skupnost pa je zagotovila kadre, ki obiskujejo ostarele in onemogle borce na domu ter skrbijo vsaj za njihovo osnovno nego. Takšna oblika skrbi za ostarele borce zasluži vsekakor vso pohvalo posebej še zato, ker je to ena izmed prvih patronažnih služb v Sloveniji.

S sodelovanjem med regionalno zdravstveno skupnostjo, skupščino občine ter občinskim odborom ZB NOV je bil ustanovljen tudi poseben sklad, v katerem se zbira sredstva za nujno klimatsko in zdraviliško zdravljenje borcev z nizkimi dohodki. Prav to obliko pomoči pa bo treba še razširiti, saj je zaradi zdravstvenega stanja borcev za marsikoga klimatsko zdravljenje že življenjskega pomena.

V zadnjem času je na občinski odbor ZB NOV Novo mesto prispelo tudi štiriindevetdeset zahtevkov za priznanje posebne dobe, vendar je bilo doslej ugodno rešenih le petintrideset. Pri reševanju teh vlog se občinski odbor srečuje s težavami predvsem pri dokazovanju s pričami, ker jih je veliko že pomrlo, ali pa so razseljeni po drugih krajih in jih prosilci ne morejo najti. Precej zahtevkov je bilo tudi neupravičenih, vendar je

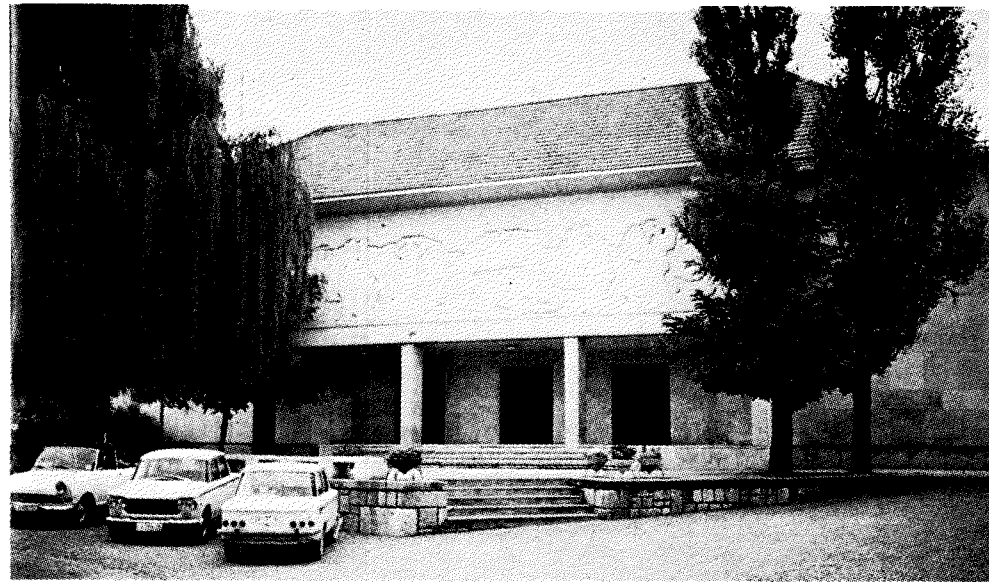
le v redkih primerih šlo za poskuse izsiljevanja, saj je bil največkrat vzrok le nepoučenost.

Dokaj dobro rešen materialni položaj borcev ter tudi druge oblike skrbi za udeležence narodnoosvobodilnega boja, je veliko prispevalo k temu, da so borci v okviru svojih fizičnih in umskih sposobnosti še vedno aktivni, v zadnjem času še celo bolj kot pred leti, in skoraj ni opaziti primerov apolitičnosti in nestrpnosti. Še posebej pa velja pozdraviti predlog in pobudo občinskega odbora ZB NOV ter občinske konference SZDL, da bi v vsaki krajevni skupnosti začeli delovati posebni odbori, v katere bi bile vključene vse družbenopolitične organizacije, društva ter šole, ki naj bi stalno skrbeli za ostarele borce, za redno vzdrževanje spominskih obeležij, organizacijo psov in drugo. Z delovanjem takšnega posebnega organa bi prišli na direktno podružbljanje tradicij, kar je sedaj večkrat le na papirju. Pri tem mislimo predvsem na skrb za spominska obeležja, ki je sicer z različnimi zakoni in družbenimi dogovori prenesena na krajevne skupnosti, nikjer pa ni naveden vir finansiranja. Tako se večkrat zgodi, da za investicijsko vzdrževanje pač ni denarja, spominska obeležja pa ostajajo zanemarjena. Občinska konferenca ZB NOV je zato sprejela sklep, da bo predsedstvo občinskega odbora preko občinske

skupščine in drugih samoupravnih organov poskušalo pravočasno in načrtno zagotoviti sredstva za redno vzdrževanje spomenikov NOB. Prav tako si bo prizadevalo, da bodo pristojni občinski upravni organi uredili pravno in zemljiškoknjižno lastništvo zemljišč, na katerih stoje spominska obeležja, krajevne organizacije ZB NOV pa bodo z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, delovnimi kolektivi in šolami skrbale za vzdrževanje okolja spomenikov in spominskih obeležij.

Tudi pri delu z mladino in pri prenašanju tradicij narodnoosvobodilnega boja na mlajše generacije so borci na novomeškem območju dosegli vidne uspehe. Ne samo, da borci stalno obiskujejo šole, kjer poskušajo z živo pripovedjo seznaniti učence z dogodki iz NOB, da so pionirski odredi neposredno povezani s krajevnimi organizacijami, ampak tesno sodelujejo tudi z mladinskimi organizacijami, posebno s pohodnimi enotami, in z vojniki novomeških vojašnic. Še posebej pa so borci veseli dejstva, da je bilo ob zadnjih volitvah vključenih v razne delegacije in samoupravne organe izredno veliko mladih, kar je najboljši dokaz, da so mladi sprejeli našo družbeno ureditev in da so jo pripravljeno nadalje izgrajevati. To pa je hkrati veliko priznanje tudi brcem NOB.

Milan Vogel

Še bodo goreli kresovi

V obdobju med četrto in peto skupščino ZB NOV Slovenije je bil storjen dolg korak naprej pri reševanju tako imenovanih »borčevskih vprašanj«. K temu so pripomogle tako spremembe v zakonodaji, kakor tudi v odnosu družbe do te populacije. Precejšen napredek se kaže celo v manj razvitih občinah, kamor prištevamo tudi območje občine Črnomelj, ki si le s težavo in veliko prizadevnostjo utira pot v zgornjo polovico lestvice razvitosti slovenskih občin. Nedvomno imajo tudi pri teh prizadevanjih velik delež borci, saj njihova organizacija šteje, kljub vedno večji umrljivosti, še vedno nad tri tisoč petsto članov. Čeprav je njihova povprečna starost okrog dvainšestdeset let, so še vedno aktivni tako v političnem, kot v neposrednem, proizvodnem delu. Še vedno je v organizacijah združenega dela zaposlenih okrog sto bor-

cev, k neposrednim proizvajalcem pa moramo vsekakor prišteti še kmete borce, ki se pri delu na zemlji pač ne morejo »upokojiti«. Čeprav so stari, so dojemljivi za novosti, za modernizacijo. Želijo reševati svoje stanovanjske težave, urediti bivalne prostore, zato je prišlo na občinski odbor ZB NOV občine Črnomelj kar osemdeset prošelj kmetov-borcev za dodelitev posojila za adaptacijo hiš. To pa pomeni, izraženo v denarju, od tristo do štiristo starih milijonov, ki pa jih občinski odbor ne more zagotoviti. Tudi med novimi vlogami za dodelitev priznavnine, upravičenih je še okrog tristo zahtevkov, je največ kmetov, oziroma kmečkih žena, ki jim celo minimalnih tristo dinarjev mesečno pomeni precejšnjo pomoč.

Občinski odbor ZB NOV Črnomelj se je v zadnjem času precej ukvarjal tudi z reševanjem zahtev-

kov za uveljavljanje posebne dobe. Prejel je okrog osemdeset vlog, vendar jih je pozitivno rešil le okrog dvajset, ker imajo drugi pogoje le za enojno štetje. Tudi obnova postopka za priznanje dvojne dobe je zahtevala vso pozornost, ker so nekateri novelo zakona pač hoteli izkoristiti v svojo korist celo z izsiljevanjem.

Z največjimi težavami se občinski odbor ZB NOV Črnomelj srečuje pri reševanju zdravstvenega stanja svojih članov. S staranjem borcev so zdravstvene težave namreč vedno večje. Pred kratkim so sicer v zdravstvenem domu namenili tri delovne dni tedensko samo za borce, kar pa še vedno ne zadoštuje. S 1. aprilom naj bi začel delati dispanzer za borce pet dni v tednu, vendar zaradi pomanjkanja zdravstvenih delavcev to verjetno ne bo uspelo. Prav zaradi teh vzrokov borci nimajo prepotrebnih re-

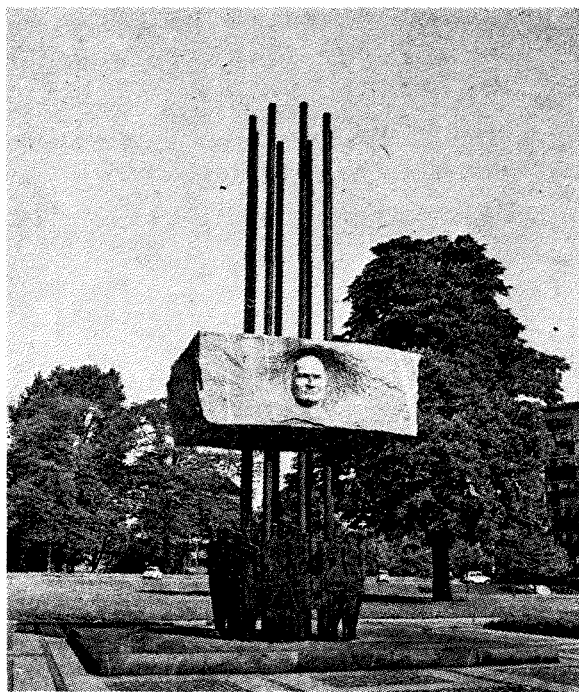
dnih zdravniških pregledov in tudi na specialistične preglede morajo še vedno hoditi v Novo mesto.

Problemi torej še obstajajo, čeprav se lahko borčevska organizacija v tej belokranjski občini pohvali, da nima nerešenih stanovanjskih vprašanj. Toda premagujejo jih z značilno belokranjsko lastnostjo – z delom in skromnostjo. In Belokranjci še vedno vplačujejo posojila, opravljajo udarniška dela ter izgrajujejo socializem. Pa ne samo nekdanji borci, čeprav je resnica, da prav na njihovih plečih in njihovih izkušnjah, pridobljenih v narodnoosvobodilnem boju, sloni dejavnost marsikatero krajevne skupnosti, odborov za splošni ljudski odpor, pa letošnje volitve brez njihove vsestranske pomoči ne bi tako dobro potekale.

Nikakor ne moremo zanemariti tudi njihovega dela z mladimi, pa

naj gre za pogovore borcev v šolah, pri organizaciji kurirčkove pošte, ali pa za srečanja in pogovore z mladimi vojniki in z brigadirji mladinskih delovnih brigad. V črnomaljski občini je namreč veliko pomembnih spomenikov naše revolucije, ki jih obiskujejo tako mladi iz Slovenije, kakor tudi iz sosedne Hrvaške. In kdo jim bo bolje pripovedoval o zgodovinskih dogodkih kot prav borci (samo naš sogovornik je pri spomeniku na Gričku v lanskem letu sprejel petnajst skupin)? In prav tako tesno sodelovanje ter prenašanje tradicij revolucije na mlade, je porok, da bodo proslave v Beli krajini vedno dobro obiskane in da bodo po belokranjskih gričih še goreli kresovi.

Pogovor s sekretarjem občinskega odbora ZB NOV Črnomelj Radom Kordičem je zapisal Milan Vogel.

Zapis o dejavnosti članstva ZZB NOV v občini Celje, Maribor in Murska Sobota, med četrto in peto skupščino ZZB NOV Slovenije

Nekoč z orožjem, danes z dejanji

Celje: Delegatski sistem še bolj utrditi

»Naša borčevska organizacija in članstvo posveča večji del svojih razprav«, so dejali v Celju, »obravnavi družbenopolitičnih, gospodarskih in drugih nalog širšega družbenega pomena, manj pa svojim lastnim težavam. To je bilo še posebno čutiti lani, v letu številnih praznovanj. V zboru združenega dela občinske skupščine je vključenih 51 članov ZB, v zboru krajevnih skupnosti 39 članov, v družbenopolitičnem zboru 7 članov, v republiških zbora pa dela 6 članov ZZB NOV iz naše občine. Največ naših članov je vključenih v delo pri ljudski obrambi in družbeni samooščiti (700), v svetih KS dela več kot sto članov, v družbenopolitičnih organizacijah več kot 300 članov itd.

Občinski odbor ZZB NOV Celje združuje v 20 krajevnih organizacijah 2738 članov, med katerimi je 1069 žena. Skoraj četrtina med njimi je članov ZK. Glede na delež, ki so ga prispevali v NOB bi lahko bilo to število še večje. Prizadevanja posameznih članov ZK potekajo tudi v tej smeri. Od 38 članov, ki so izstopili iz ZK, smo jih 14 ponovno uspeli vključiti v članstvo.

Tudi kar zadeva stanovanjske težave naših borcev lahko rečemo, da smo skoraj vsa uspešno rešili. Zdaj rešujemo že taka vprašanja, ki zahtevajo zamenjavo zaradi nekaterih ugodnosti, kreditov itd.

Z zahtevki za priznanje posebne delovne dobe spričo nekaterih obnov postopka, še nismo zaključili. Med 26 vlogami jih je posebna komisija uspešno rešila že 18, štiri je odklonila in prav toliko prošelj je še v postopku.

Na območju celjske občine imamo kar 22 aktivov ZB v delovnih organizacijah, ki povezujejo borce iz raznih občin. Večina med njimi se jih tvorno vključuje v delo delovne organizacije kot tudi v delo na

terenu. Enkrat na leto pa se dobimo skupaj na posebnem sestanku, kjer se temeljito pomenimo o opravljenem delu in o nalogah v prihodnje.

Vprašujete, kako uresničujemo poslanstvo razvijanja tradicij NOB, mi pa se vprašujemo, kdo naj bo nositelj te aktivnosti? Tudi na tem področju namreč stremimo k podružbljanju. No, tudi tu smo že storili korak naprej. Komisija za razvijanje tradicij NOB je še pred dvema letoma štela 15 članov, sedaj jih ima le še 5. Prej smo bili mi organizatorji in nosilci te dejavnosti, sedaj pa imamo svet za razvijanje tradicij NOB pri občinski konferenci SZDL. Na terenu pa naj bi bili koordinacijski odbori pri krajevni konferenci SZDL. Ti koordinacijski odbori še niso začeli, vendar prav od njih pričakujemo veliko.

Res je, da že vrsto let zapored ugotavljamo, da je delovna vnaša naših članov še vedno na zavidni ravni in da si v občini zaenkrat še ne moremo zamisliti večjih akcij brez sodelovanja naših članov. Zadnje volitve so to zopet potrdile!

Maribor: Borci so nosilci družbenopolitičnega življenja

»Če že govorimo o dejavnosti naše organizacije, moramo že takoj na začetku poudariti, da smo rasli v organizirano idejnopolično, akcijsko močno in enotno organizacijo. Borci so se vedno in se še nahajajo v središču vseh političnih dogajanj in le malo je primerov kjer niso bili tudi nosilci dejavnosti. Prav zato lahko trdimo, da smo med drugim še posebej poudarili v Mariboru, da so člani naše organizacije ne samo obdržali doseženo svojstvo in moralne vrednote iz

revolucije, temveč so vse to z nehnim delom dopolnjevali in vgrajevali v današnjo stvarnost.

Ne posvečamo se samo reševanju materialnih vprašanj, kot so nam nekateri očitali, temveč se pospešeno ukvarjamo z vprašanji, ki zadevajo splošni ljudski odpor, družbeno samooščito, gospodarski razvoj, stanovanjsko izgradnjo, delo samoupravnih interesnih skupnosti, uresničevanje zakona o združenem delu itd.

V ZB NOV se v polni meri zavemo pomembnosti negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij, ki pa ne sme biti zgolj obeležje pomembnih dogodkov, spomenikov in osebnosti, temveč da se zgodovinske vrednote in zmaga naše revolucije, kot bogata dediščina delavskega gibanja, prenese na mlajše generacije.

Ko pa govorimo o naši aktivnosti, mislimo tudi na delo, ki smo ga ustvarili na področju delegatskega sistema. Tudi v prihodnje si bomo prizadevali, da se bo delegatska baza kar najbolj krepila, kar smo morda v minulem obdobju le nekoliko zanemarili.

Organizacija ZZB NOV je v zadnjem času odpravila nekatere pomanjkljivosti tako v občinskem, kakor tudi v krajevnih merilih. Naša organizacija ima kot enakopravna zastopnica družbenopolitičnega življenja tudi pomemben vpliv na številna družbena dogajanja in je tudi predlagatelj ter nosilec številnih političnih akcij.

Največji uspeh občinskega odbora ZZB NOV v Mariboru je nedvomno v tem, da je članstvo organizacijsko tesno povezano, da so v glavnem rešena tudi vsa vprašanja, ki jih nalaga zakon in družba pri skrbi za borce.

O apolitičnosti borcev pri nas skoraj ne moremo govoriti, kajti naši člani so pomemben dejavnik družbenopolitičnega življenja in so tudi borci in nosilci utrjevanja delegatskega sistema. Redki so primeri borcev, ki so po zagotovitvi svojega standarda prenehali s po-

litičnim delom. Imamo pa seveda primere, ko nekateri borci več ne zmorejo takih naporov kot nekoč zaradi bolezni ali starosti.

Poleg 51 krajevnih organizacij ZB in VI je v minulih štirih letih delalo tudi 14 aktivov ZB v organizacijah združenega dela. Vodstva teh aktivov in številni posamezniki so se tvorno vključevali v prizadevanja da bi delavsko samoupravljanje kar najhitreje in najbolje zaživelo. Upamo si trditi, da je bilo delo teh aktivov koristno in seveda tudi potrebno.

Borci so pri volitvah imeli pomembno vlogo. Ne samo, da so se mnogi aktivno vključili v delegatski sistem, bili predlagani in izvoljeni kot delegati v delovnih organizacijah, kakor tudi v KS, temveč so bili tudi nosilci vsega družbenopolitičnega življenja v pripravah in pri samem izvajanju volitev. S svojo aktivnostjo, prizadevnostjo in delavnostjo lahko trdimo, da so v veliki meri prispevali k dobrim volilnim rezultatom.

Res je, da so bili primeri, ko so posamezniki našim članom naložili številne funkcije, dela pa niso zmogli. Zdj smo poskrbeli, da posamezniki ne niso preveč obremenjeni z delom, saj so številna dela v komisijah in odborih prevzeli novi ljudje, naši člani in da se je skoraj povsod že opravila dvotretjinska zamenjava. No in le v tem smislu lahko govorimo o pomlajevanju.

Murska Sobota: Delegatski sistem je dobro zaživel

»Naša borčevska organizacija«, pravijo v Murski Soboti, »se je kot celota preko svojih članov sistematično vključila v obrambne priprave in veliko prispevala k ustvarjalnemu sodelovanju delovnih ljudi in občanov ter uveljavljanju vloge na področju splošnega ljudskega odpora. Še posebno tesno so-

delujemo z mladino, saj smo skupaj z njimi pripravili številne poho-de, seminarje, vaje, proslave itd. Upamo si trditi, da imamo najaktivnejšo mladino v Sloveniji. Republiški kongres mladih v Moravcih je nedvomno veliko priznanje murskosoboški mladini. S tako mladino je zares prijetno sodelovati. Predstavniki naše organizacije so imeli v zadnjih štirih letih več kot 400 predavanj in srečanj v šolah na območju naše občine.

Najbolj problematično je bilo pri nas, vsaj do sedaj, prav zdravstveno varstvo borcev spričo nekaterih pomanjkljivosti v osnovni specialistični zdravstveni službi, zaradi česar pri obolelih borcih ni bilo vedno pravega uspeha zaradi zapoznelega medicinskega posega. Z novim dispanzerjem v Murski Soboti, (odprt je bil v petek, 17. marca letos, op. pisca) se bo tudi na področju zdravstvenega varstva borcev veliko spremenilo. In morda je prav to eden izmed največjih uspehov našega občinskega odbora.

Delegatskemu sistemu smo zagotovo namenili največ časa in dela. Uspehi niso izostali. Danes se lahko pohvalimo, da sodimo med tiste občine, ki imajo delegatski sistem najbolj urejen. Seveda si bomo tudi v prihodnje prizadevali, da bomo to priznanje, ki smo ga dobili od drugih, še bolj utrdili!

Na pogovoru v Celju so sodelovali: predsednik občinskega odbora ZZB NOV PETER ŠPRAJC, podpredsednik IVAN MELIK in tajnik MIHA PETAN.

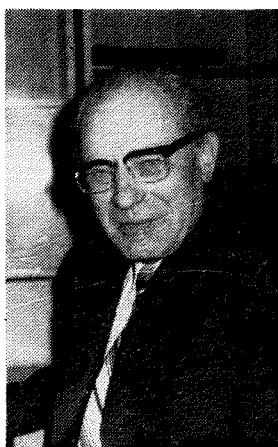
V Mariboru sta sodelovala predsednik občinskega odbora ZZB NOV narodni heroj JANEZ HRIBAR in sekretar BORIS DRUŽINA.

V Murski Soboti pa podpredsednik občinskega odbora ZZB NOV SAVO RAPEL.

Gradivo je zbral
Tone Urbas

Predsednik občinskega odbora ZZB NOV Celje PETER ŠPRAJC

Podpredsednik občinskega odbora ZZB NOV Celje IVAN MELIK

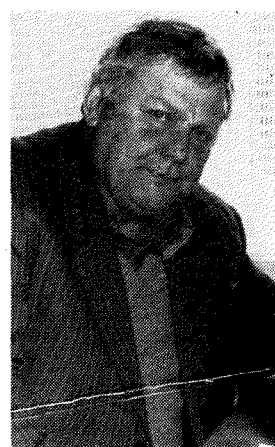
Tajnik občinskega odbora ZZB NOV Celje MIHA PETAN

Predsednik občinskega odbora ZZB NOV Maribor JANEZ HRIBAR

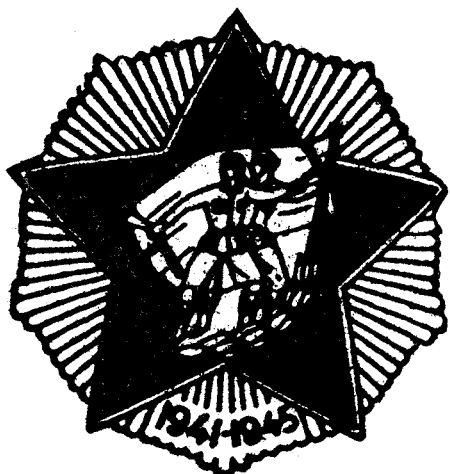

Sekretar občinskega odbora ZZB NOV Maribor BORIS DRUŽINA

Podpredsednik občinskega odbora ZZB NOV Murska Sobota SAVO RAPEL

PETA SKUPŠČINA ZZB NOV SLOVENIJE

Tudi v Kranju je organizacija ZZB NOV s svojim dosedanjim delom potrdila, da je aktivna družbenopolitična organizacija. Njeno delo je še predvsem očitno v posameznih krajevnih skupnostih. Seveda se je bilo treba v obdobju med 4. in 5. skupščino ZZB NOV Slovenije ukvarjati tudi z nekaterimi organizacijskimi vprašanji. V praksi uresničen delegatski sistem je dal tudi njihove delu novo vrednost in nove uspehe.

Pri ocenjevanju uspešnosti dosedanjega dela so v Kranju predvsem poudarili zadovoljivo urejanje stanovanjskih zadev udeležencev NOB. Občinski odbor ZZB NOV je leta 1972 sprejel družbeni dogovor s stanovanjsko skupnostjo v Kranju, ki je namenila iz stanovanjskega fonda v občini vsako leto tisoč kvadratnih metrov stanovanjskih površin za potrebe članov borčevske organizacije. Precej časa odprta vprašanja adaptacij starih stanovanjskih površin so bila rešena lani v sodelovanju s stanovanjsko in družbenopolitično skupnostjo. Občinskemu odboru je bilo odobrenih za kredite sto starih milijonov dinarjev. Omenjena sredstva v celoti še niso izkoriščena. Z njimi bodo tudi letos rešili nekaj tovrstnih potreb, čeprav je prosičev sorazmerno veliko.

Organizacija ZZB NOV v Kopru vedno družbenopolitično aktivna

»Borci ne zavijamo svojih misli v leporečje«

Ob obisku koprškega odbora ZZB NOV smo se o vprašanju borčevske dejavnosti na Koprskem pogovarjali s tovarišem Valentičem, sekretarjem občinskega odbora in s tovarišem Radom Pišotom-Sokolom, predsednikom medobčinskega odbora ZZB NOV obalne regije. Naš pogovor je zajel vprašanja iz dejavnosti koprške borčevske organizacije, njene prisotnosti v družbenopolitičnem delu v občini, prisotnosti in aktivnosti borcev in drugih udeležencev NOV povsod, kjer se snuje in gradi naša sedanost.

Na vprašanje o delu koprške borčevske organizacije v minuli mandatni dobi sta tovariša Pišot in Valentič odgovarjala pravzaprav ves čas ob številnih drugih »podvprašanjih«. Prav, ko je beseda nanesla o slabostih iz družbenopolitičnega delovanja borcev v preteklih letih, ko je bila ZZB NOV bolj »veteranska« kot pa družbenopolitična organizacija, sta bila mnenja, da je bila koprška borčevska organizacija ves čas družbenopolitično aktivna. Ne le aktivna, enakopravno je sodelovala pri reševanju številnih družbenih vprašanj v občini in z nasveti izkušenih revolucionarjev iz svojih vrst ničkolikokrat dokazala, da je še kako družbi potrebna prav tako kot je. Borcem je v posebno zadoščenje, da ne prihajajo do takih zaključkov sami, ampak tako o njih mislijo mladi, tisti, ki šele stopajo na že izhojeno pot revolucije.

»Borci nimamo navade svojih misli in mnenj o pomembnih stvareh, ki nas vse zadevajo, zavijati v leporečje. Ne bojimo se povzdigniti glasu, kadar smo prepričani, da nekaj ni prav. Še vedno smo budni in pozorni. To so nam zapustile dolgoletne izkušnje in to nam narekuje odgovornost, ki jo bomo čutili do te naše družbe, dokler bomo živi«, je povzel tovariš Valentič. Seveda, je nekaj primerov umika iz družbenega delovanja. Bilo bi neresnično, ko bi trdili, da so prav vsi borci do zadnjega aktivni. Sem ter tja koga v delu

Obisk na zvezi združenj borcev NOV v Kranju

Nikoli sami sebi namen

Ker sodi kranjska občina v gospodarsko močnejša območja, naše republike, se zadeve, ki so v mnogih krajih skoraj nepremostljiva ovira, tukaj rešujejo enostavneje. Brez dvoma velja v kranjskem primeru to tudi za reševanje socialne varnosti borčevske populacije. V zadnjih treh ali štirih letih je bilo naslovljeno na komisijo za zadeve borcev vselej toliko sredstev s strani skupščine, kot je bilo iskanih. Pomemben premik naprej, čeprav še vedno ne v dovoljšnji meri, je bil narejen na področju zdravstvenega varstva borcev. Dispanzer za borce se je v Kranju formalno odprl pred dvema leti, sicer kot ambulanta. Tovariši na občinskem odboru so nam omenili, da je bilo v zvezi z dispanzerjem tudi nekaj vroče krvi; v dispanzerju so borcem očitali nestrpnost, borci pa so menili, da so imeli v zdravstvenem domu premalo razumevanja za njihove potrebe. Nenavsezadnje je dispanzerski način zdravljenja zagotovljen, vendar v uresničenih pogojih. Na občinskem odboru ZZB NOV si prizadevajo, da bi bil dispanzer za borce uzakonjen tudi v statutu zdravstvenega doma.

In kako je s klimatskim zdravljenjem? Povedali so nam, da ga urejujejo enotno, v dogovoru z vsemi petimi gorenjskimi občinami. Lani je bil

sprejet sporazum z regionalnim zavodom za zdravstveno varstvo, občinskimi skupščinami in občinskimi organizacijami ZZB NOV. Lani je bilo poslano v topliško in klimatsko zdravljenje 123 članov ZZB NOV, iz Kranja 42. Polovico stroškov je prevzela regionalna zdravstvena skupnost, drugo polovico pa občinske skupščine. Letos bo sprejet izpopolnjeni sporazum, ki bo omogočal, da se bo število poslanih na klimatsko zdravljenje povečalo za 20.

V zvezi s ponovno močnostjo dokazovanja udeležbe v NOV so dobili na občinskem odboru približno 40 vlog. Doslej so jih ugodno rešili 9.

Predsednik občinskega odbora Jože Marjek, član predsedstva tega odbora Ivan Repinc in članica nadzornega odbora Zdenka Renko so poudarili izjemno družbenopolitično aktivnost nekdanjih udeležencev NOB. Večina članstva v krajevni skupnosti ostaja aktivna že vse od osvoboditve. Pogosto je ta aktivnost članov ZZB NOV večja kot pri ostalem delu prebivalstva. Neaktivnosti članstva največkrat botruje osebna užaljenost, ki ni vedno upravičena. Človeku, ki živi 50 ali več let, v tem času ni težko najti primera če to res želi, ko se mu je zgodila krivica, so poudarili na občinskem odboru.

O aktivnosti ZZB NOV kot organizirani frontovski organizaciji v Kranju bi bilo mogoče popisati precej papirja. Odločna trditev predstavnikov te organizacije, da niso bili nikoli sami sebi namen, je prav gotovo zgovorna. Nikoli niso pristali na to, da bi bili samo veteranska organizacija. Narejenega je bilo veliko, tudi na področju negovanja tradicij NOB. Na srečo je skupnost spoznala, da je potrebno te naloge podružbiti. Tudi v Kranju je bil pri občinski konferenci SZDL lani formiran svet za negovanje tradicij NOB. V njem so s svojimi predstavniki prisotni tudi udeleženci NOB. Seveda sodelujejo v komisiji za proslave, aktivni pa so tudi v delovnih organizacijah. Aktivne ZB imajo v vseh največjih delovnih organizacijah, žal pa le-ti niso zaživele kot bi morale. Očitati jim je mogoče predvsem premajhno politično aktivnost, čeprav je res, da je aktivnih udeležencev NOB v teh organizacijah in aktivnih ZB zelo malo.

Pozornost je usmerjena v prihodnost, v delo v naslednjem obdobju. Nalog je veliko. Postavljajo se nekatera vprašanja v zvezi s spomeniki in s spominskimi obeležji, pisanjem kronik, spregovoriti pa bo treba o vlogi in mestu posameznih domobilnih enot. Tovariši na občinskem odboru Kranj, so poudarili, da se zavedajo, da je od njih samih odvisno kakšno mesto bodo imeli v okviru družbenopolitičnih organizacij.

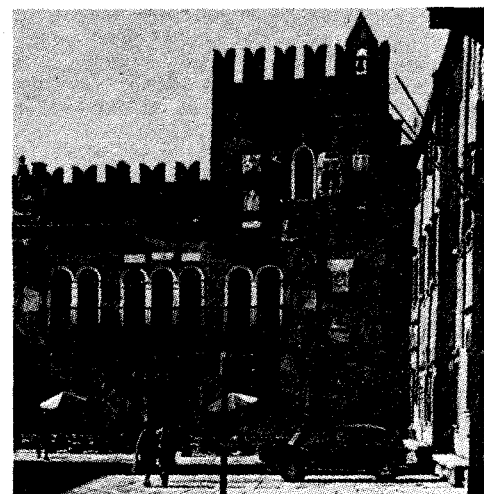
S. T.

onemogoči bolezen, sem ter tja je kdo tudi razočaran – bodisi nad počasnim reševanjem njegovih lastnih individualnih problemov ali se čuti od družbe prikrajšanega. Nekateri je uspavala in zaslužila tekma za standardom. Vendar je takih primerov prav malo in prav nič več kot pojav, ki ga srečamo tudi pri ostalih kategorijah občanov. Zvečine pa so borci na obali celo pobudniki za številne družbenopolitične akcije, še posebno borci na podeželju (kjer so dostikrat tudi edini pobudniki).

K temi o aktivnosti borcev se je samo po sebi oblikovalo še vprašanje o pripravah na volitve, kadrovanju, predkongresni dejavnosti... O borčevskem delu v delegatskem sistemu sta se tovariša Pišot in Valentič izredno pohvalno izrazila. Koprski borci so bili ves čas ob pripravah na volitve neposredno udeleženi s svojim delom, bodisi da so sodelovali pri pripravi kandidacijskih list, delali v krajevnih skupnostih, bodisi, da so bili predlagani za kandidate. Verjetno ni naključje, da je v družbenopolitičnem zboru občine kar polovica delegatov-borcev; in to ne »tihih« delegatov, ampak aktivnih in delovnih! Enako je v krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in navsezadnje tudi v organizacijah združenega dela. Kar zadeva te slednje, ima pet organizacij združenega dela na koprskem aktivne ZB, ki so izredno dejavni. Njihove delovne sredine jih cenijo, ker se lahko vedno zanašajo na njihovo pomoč in podporo. Delovanje teh aktivov je izredno koristno in prava škoda, da je pred leti nekoliko zamrlo.

Kar zadeva ohranjanje in razvijanje tradicij NOB, so v Kopru že v minulemu obdobju dosti storili, sedaj, ko so v lanskem letu tri občinske skupščine, številne organizacije združenega dela, družbenopolitične organizacije in drugi, sprejeli družbeni dogovor o varovanju spomenikov revolucije, si obetajo še uspešnejše delo tudi na tem področju. V smislu podružbljanja skrbi za ohranjanje tradicij NOB so borci v novoustanovljeni svet za ohranjanje tradicij NOB delegirali le sedem borcev, vsi ostali (18) so predstavniki drugih družbenopolitičnih organizacij, mladine, delavcev... Borci menijo, da bi bila velika napaka, če bi ostalo prenašanje tradicij še naprej v glavnem njihova skrb. Za primer, kako je mogoče tradicije prenašati z najrazličnejšimi prijemi, sta sogovornika navedla srečanje pionirjev, članov judo klubov Slovenije. Ti so se sestali v Kopru na dan, ko je skupina VDV-jevcev pri Plavjah (pri Trstu) ujela skupino visokih nemških oficirjev. To srečanje je postalo že tradicionalno. Takih in podobnih povezav z mladino je v Kopru nič koliko. Z borci sodelujejo pri pohodih, mitingih. Sodelovanje s šolami in ZSMS je dobro, možnosti pa je še nešteto in borci z veseljem vidijo mlade, ki spoštujejo obdobje NOB želijo pa ga tudi bolje spoznati.

Kar zadeva reševanje socialne in zdravstvene problematike imajo borci na koprskem še precej nerešenega. Tako na primer dispanzer, oziroma ambulanta za borce, še vedno ni zaživel. Nekateri

borci nimajo zadovoljivo rešenega stanovanjskega vprašanja. Pri obeh problemih pa si prizadevajo, da storijo vse, kar je v njihovi moči in pristojnosti. Zatika se v glavnem drugje. Pri stanovanjih, so povedali, je največja težava v tem, ker prebivalstvo v Kopru močno migrira, poleg tega pa ima precejšen del mesta stare zgradbe (v katerih živi tudi precejšnje število borcev), ki jih je potrebno adaptirati, popravljati (podreti jih ni moč, ker so nekatere spomeniško zaščitene...). Kako tem borcem pomagati? Potrebna bi bila kompleksna družbena akcija, saj gre za drage komunalne prenovitve in sanacije. Najbolj kritične primere so sicer rešili, ne pa vseh.

Ob vprašanju o uveljavljanju posebne dobe pri občinskem odboru ZZB NOV v Kopru je tovariš Valentič dejal, da rešujejo primere »zamudnikov«, ki pa jih le malo dokazuje medvojno udeležbo v NOB z dovoljšnjo dokumentacijo in pričami. Precej je tudi primerov zahtevkov za obnovo postopka, zlasti iz kmečkih vrst. Vprašanje posebne dobe za prekomorce se zadovoljivo rešuje in zaključuje.

Borčevske priznavalnine so si v Kopru uredili in jih urejajo v skladu z republičkim dogovorom, ki so ga sprejeli. Občinska skupščina Koper pa je sprejela še poseben odlok, v katerem priznava priznavalnino tudi borcem, ki v besedilu dogovora niso zajeti. Višina priznavalnine sicer ni doseglja dogovorjenega poprečja, vsekakor pa se bo to zgodilo do prihodnjega leta, saj so se z republičkim dogovorom zavezali, da bodo izvršili dvig priznavalnin v treh etapah do leta 1979.

Tako smo se pogovarjali v Kopru o borčevski problematiki s tovarišema Pišotom in Valentičem. Vrednina in zagnanost sta vela iz njunih besed in, ko sta pripovedovala o načrtih za delo v prihodnosti sta dala čutili, da so obalni borci še krepko sredi dogajanja, ne le njegovi pasivni udeleženci ampak v mnogih primerih tudi gibalci.

BOJANA Ž. JESIH

LENDAVA

Mladi v obrambnih pripravah

Pri predsedstvu OK ZSMS v Lendavi uspešno deluje tudi komisija za LO in DS, ki je lani uspešno sodelovala pri številnih akcijah. Med drugim so se tudi udeležili tekmovanja »Odličje – 22. december«, ob dnevu JLA pa so obiskali bližnje obmejne karavle.

Letos pa so se že vključili v tekmovanje ZSMS-ZRVS »Po poteh heroja Kebeta«, pripravili pogovore z dijaki srednjih šol in jih seznanili z vojaškimi šolami in šolo rezervnih oficirjev. Februarja pa so ocenili, kako so uspeli uresničiti sprejete dokumente 2. seje RK ZSMS, spregovorili o vlogi in nalogah mladine pri aktivnosti v obrambnih pripravah ter izvedli evidentiranje mladincev prostovoljcev za vključevanje v enote TO. Hkrati pa so tudi pripravili celoleten program dela.

JOŽE ŽERDIN

PTUJ

Spominski pohod po poteh revolucije

V ptujski občini se občani, zlasti mladi iz osnovnih in drugih šol, pripadniki SLO in drugi, že pripravljajo na letošnji tradicionalni pohod »Po poteh revolucije«, ki bo v soboto 22. aprila, pred praznikom Osvobodilne fronte. Predvidevajo, da se bo tega pohoda, ki občane Ptuja, zlasti pa še Slovenskih goric, spominja na tragedijo borcev Slovensko-goriške čete, ki je v neenakem boju s sovražnikom, izkpravela v Mostju, nedaleč od Ptuja.

Letos bo sicer osrednja proslava v Kidričevem, kraju, ki nosi ime po revolucionarju Borisu Kidriču in po katerem se imenuje tudi tovarna aluminija v Kidričevem. Letos namreč poteka 25 let ko je umrl Boris Kidrič. Prihodnje leto pa bo proslava, tako kot vedno doslej v Mostju, kjer bodo uredili spominski park na kraju, kjer je izkpravela četa hrabrih partizanov, potem, ko je bila izdana ter obkoljena. Tudi spomenik, ki stoji sedaj tik ob cesti, ki pelje v smeri Juršincev, bodo potem prestavili na kraj, kjer so borci bojevali svoj zadnji boj.

FRANJO HOVNIK

POSTOJNA

Tradicije NOB za današnjo rabo

Pod gornjim naslovom in na to temo je sklical sestanek Izvršni odbor ZB NOV aktiva Prometne sekcije Postojna.

Za skupno temo pod omenjenim naslovom so se dogovorili na Konferenci aktivov ZZB NOV pri ZG Ljubljana. Bili so enotnega mnenja, da ta tema zajema dovolj široko področje in, če bodo vsi aktivni prispevali svoj delež, bo uspeh kaj hitro dosežen.

Tako bodo aktivni ZB skupaj z osnovnimi organizacijami ZSMS na svojih območjih preučili važnejše dogodke in akcije med NOB v katerih so bili udeleženi železničarji, pripravili bodo spominske dneve (po usklajenem programu za vso Slovenijo in Istro), prireditve za železničarje – za boljše medsebojno poznavanje in sodelovanje, prizadevali si bodo organizirati partizanske mitinge po zgledu prireditve na Karlovcih (Trški gori), ki je že tradicionalna. Skrbeli bodo za urejena spominska obeležja iz NOB železničarjev, prirejali komemoracije ter spominske slovesnosti...

Izvršni odbor ZB NOV pri Prometni sekciji Postojna je menil, da bi bilo primerno, ko bi letošnji dan borca proslavili skupaj z mladino tega kraja z odkritjem obeležja »Partizanski prehod 1941–1945« med železniškima postajama Prestranek in Pivka – pri vasi Slavina. Na tem mestu je bil važen prehod čez progo. Poleg omenjenega so člani IO prisotne obvestili o delu v svojih krajevnih, oziroma mestnih odborih ZZB NOV. Obravnavali pa so še nekaj stanovanjskih problemov svojih članov na terenu in nekatera druga vprašanja (o sodelovanju aktivov ZB z glasilom »Nova prog«).

IVAN MEZGEC

LJUBLJANA

99 d predhodnica današnje Iskre

Pred dnevi je bilo v Iskrini stolpnici na trgu revolucije v Ljubljani tovariško srečanje članov radijskega sektorja in partizanskih radiodelavnic. V vabilu na srečanje so gostitelji, Iskra, združena podjetja elektrokovinske industrije Ljubljana, zapisali, da štejejo partizanske radiodelavnice, ki so jih ustanovili leta 1943 v Starih žagah, za predhodnico slovenske elektroindustrije današnje Iskre.

Ob tem srečanju je Iskra podelila domicil sodelavcem v partizanskih radiodelavnicah in vezistom. S tem želi združeno podjetje Iskre prispevati k negovanju tradicij NOB. Predstavniki podjetja so ob tej priložnosti izrazili željo, naj bi partizanski sodelavci radiodelavnic in vezisti v svojem domicilnem odboru nadaljevali z razvojem nekaterih dejavnosti, s katerimi so se nekoč v izredno težkih pogojih in ob zelo skromnih sredstvih tako dobro izkazali. Menili so, da je na področju radioelektronike vrsta novih dognanj in odkritij, ki bi jih lahko nekdanji borci spoznavali in jih tudi uporabljali ter s tem prispevali in se vključevali v splošni ljudski odpor in civilno zaščito. Vse udeležence srečanja so povabili k sodelovanju.

Bojana Ž. Jesih

BEGUNJE NA GORENJSKEM

Premalo denarja

Člani borčevske organizacije v Begunjah na Gorenjskem že vrsto let tvorno sodelujejo pri napredku kraja. Še posebno skrb pa jim je naložena za urejanje grobišč na graščinskem vrtu in v Dragi ter seveda muzeja NOB v Begunjah. Ob delu pri urejanju teh spominskih obeležij pa jim nimalokrat zmanjka nujno potrebnega denarja.

JOŽE KEJŽAR

KRŠKO

Priznanja za praznik

Ob letošnjem prazniku žena je bila v predddverju krškega delavskega doma prisrčna slovesnost, na kateri sta predsednik borčevske organizacije krške občine Karl Šterban in predsednik občinske skupščine Silvo Gorenc podelila borcem in aktivistom NOB visoka državna odlikovanja in priznanja ZB.

Med dobitniki odlikovanj predsednika republike, prejele jih je 73 krajanov in priznanj ob 30-letnici borčevske organizacije, podeljenih je bilo 49 priznanj, med katerimi je ta priznanja prejelo tudi 34 žena, nekdanjih bork in aktivistk.

Ob tem prijetnem srečanju so pripravili pester kulturni program »Boštanski fantje« in učenci krške osnovne šole.

VLADO PODGORŠEK

Priznanja za praznik (Foto: V. Podgoršek)

IZLAKE

Borci o svojem delu in težavah

Krajevna organizacija ZB NOV Izlake šteje 170 članov-borcev in vojaških vojni invalidov. Sestavljajo jo poleg Izlake še okoliške vasi: Orehovica, Podlipovica, Šemnik, Prhovec in del vasi Zabreznik. Teren je zelo obširen in ne preveč lahko dostopen. Člani se že vrsto let udeležujejo izletov v kraje, znane iz narodnoosvobodilne vojne. Tako so obiskali Begunje, bolnišnico Franjo, Dražgoše, Ljubno v Logarski dolini, Šmarje pri Jelšah, Osankarico in spomenik padlemu Pohorskem bataljonu pri Treh žeblih na Pohorju. Pred leti so obiskali tudi Belo Krajino. Obiskali so kraj, kjer se je smrtno ponesrečil narodni heroj Franc Rozman-Stane. Udeležili so se tudi odkritja spomenika v Dražgošah. Občudovali so veličasten spomenik, kakor tudi junaštvo prebivalcev tega kraja med vojno in po njej, ko so se preživeli vrtnili in obnovili požgano vas.

Lani pa so se udeležili proslave ob štiridesetletnici Ustanovnega kongresa KPS na Čebinah.

Dolgoletna želja članov ZB NOV Izlake je, da bi v tem kraju zgradili zdravstveni dom. V ta namen jim je rudnik Zagorje oziroma občina Zagorje podarila zemljišče in staro vilo v Medijskih toplicah. Člani ZB Izlake so prispevali po trideset starih tisočakov, da so lahko naročili projekt za nov zdravstveni dom.

Ko je bil načrt že izdelan, so se začele težave. V novem urbanističnem načrtu je gradnja ceste predvidena ravno preko te parcele, tako, da bodo morali staro vilo porušiti. Prihajale so komisije in iskale ustrezno lokacijo v Izlakah. Končno so se le zedinile za lokacijo v središču Izlake. V neposredni bližini zdravstvenega doma pa bodo zgradili tudi dom za starejše občane.

Borci so se lotili zbiranja denarja na ta način, da so doslej organizirali že tri tombole in jih uspešno izvedli ob pomoči ostalih družbenopolitičnih organizacij in OO ZSMS Izlake. Tudi v letošnjem letu imajo v načrtu tombolo. Denar so prispevali tudi domačini, ki so se že pred leti odselili. Tovarna elektroporcelana Izlake je tudi prispevala velik delež v materialu.

Občinska konferenca ZZ SZDL Zagorje ob Savi je podelila 27. 4. 1977 priznanje – spominsko plaketo in srebrno značko OF slovenskega naroda Zvezi borcev NOV Izlake za izkazano skrb za življenjske in zdravstvene razmere borcev NOV, razvijanje tradicij NOB, aktivnost pri pripravah za gradnjo zdravstvene postaje Izlake in skrb za spominska obeležja iz NOB;

Že leto prej pa so dobili ob petintrideset letnici OF spominsko plaketo – priznanje za uspešno aktivistično delo OF v letih NOB in po vojni družinam iz vasi Podlipovica pri Izlakah: Lavrač, Butja (Brvar), Arh in Joger.

Na seji upravnega in nadzornega odbora krajevene organizacije ZB NOV Izlake pa so med drugim tudi razpravljali o dopisovanju v TV-15 in se strinjali s predsednikom Francem Vidmarjem, da bi zares morali poročati vse o njihovem delu in težavah.

MARIJA REMS

VELENJE

Delo odbora 3. bataljona VDV

Odbor 3. bataljona 3. brigade VDV, ki ima domicil v občini Velenje je na zadnji seji razpravljajal o dosedanji dejavnosti in o programu dela za letošnje leto.

Člani so bili zadovoljni z dosedanjim delom pri zbiranju zgodovinskega gradiva iz bojev tega bataljona, ki je imel obširno operativno področje, saj je obsegalo celotno Saleško-Mislinsko dolino in celotno Pohorje. Komisija, ki je bila ustanovljena lani sredi leta je uspela zbrati 24 raznih primerkov slik in drugega materiala, ki se nanaša na to enoto. Pri tem zbiranju pa je imela precejšnje težave, ker imajo borci VDV zelo malo slik ali drugih zapiskov iz NOB. Enota namreč ni imela fotografa, ki bi skrbel za organizirano slikanje borcev. Slike so nastale bolj slučajno in po iznajdljivosti posameznih borcev. Zapiski pa niso bili dovoljeni. Komisija je poleg nekaterih borcev obiskala še muzeje v Trbovljah, Slovenjgradcu in v Mariboru. Tu je pregledala materiale in iskala primerke, ki se nanašajo na ta bataljon. Bera je bila bolj slaba. Ta enota je prišla v Maribor s svojo bojno zastavo, ki ji jo je izvezla Saleško-Mislinska mladina. Vendar je v Mariboru ni nikjer. Povedali so, da so vse bojne prapore po končani vojni poslali v Beograd v Vojno-zgodovinski muzej.

Zbrani material je že urejen, slike povečane in kaširane na kartonih. Odbor je sklenil urediti v velenjskem gradu v okviru muzeja revolucije svoj kotiček.

Odbor pa ima še veliko dela pri zbiranju podatkov o zgodovini vojne poti tega bataljona. Tega gradiva je še zelo malo zbranega, več pa je raztresenega po raznih arhivskih materialih.

V program bodočega dela je odbor vnesel precej nalog, med katerimi je najboljšeje organizacija srečanja še živečih borcev tega bataljona. Srečanje načrtujejo za soboto, 29. aprila letos v Šembricu pri Rahnetu. Za to priložnost bodo izdali tudi spominsko značko.

Odbor pa bo v teku leta sodeloval še na raznih proslavah, ki jih bodo priredili v Velenju ali v drugih krajih, kjer je bilo operativno področje te enote.

FRUCTA JUICE

ČIST SOK SVEŽE OBRANIH POMARANČ
BREZ DODANEGA SLADKORJA!

Vodilno geslo v Sloveniji

- za družino,
- za stanovanje,
- za gospodinjstvo,
- za šport in oddih

VSE BLAGO V
ENI HIŠI
VELEBLAGOVNICE

V Ljubljani, Kočevju,
Škofji Loki, Velenju,
Slovenj Gradcu, Ravnah
na Koroškem, v
Cerknem in v Žalcu

KOVINASTROJ

TOVARNA GOSTINSKE OPREME

61290 GROSUPLJE

Adamičeva 36

telefon: /061/ 771 - 411

771 - 026

61290 GROSUPLJE, ADAMIČEVA 36.

– TELEFON: (061) 771-411 771-026

IZDELUJEMO, MONTIRAMO IN PROJEKTIRAMO OPREMO
ZA VSE TIPE KUHINJ, SLAŠČIČARN, SAMOPOSTREŽNIH
RESTAVRACIJ IN DRUGIH GOSTINSKIH ALI
SORODNIH OBRATOV.

IZDELUJEMO TOPLOTNE, HLAJENE, NEVTRALNE
IN KOMBINIRANE ELEMENTE, TOČILNE IN DRUGE PULTE,
SAMOPOSTREŽNE IN OSTALE LINIJE

VRŠIMO RAZNE USLUGE

VSI NAŠI ELEMENTI SO
IZ NAJKVALITETNEJŠE – NERJAVEČE – INOX PLOČEVINE

LASTNI PROJEKTIVNI BIRO

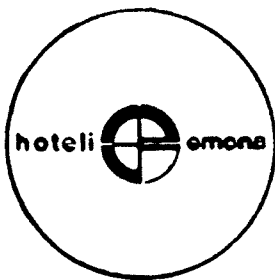
CENTRALNA SERVISNA SLUŽBA

MESOKOMBINAT
»PERUTNINA« PTUJ
n. sol. o.
Potrčeva 8

PERUTNINA PTUJ
VAMNUDI:

Piščance povsod
priznane kvalitete.
Iz programa piščančjih
izdelkov posebno
priporočamo salamo
PETOVIA in hrenovke
PIPI
Piščančji izdelki so nizko
kalorični in lahko
prebavljivi in primerni za
VSAKOGAR!

Zdravilišče Čateške toplice ČATEŽ

Zdravilišče Čateške Toplice vabi k viru zdravja in na rekreacijo. Koristno lahko združite s prijetnim: vso skrb posvetite zdravljenju, obenem pa v prijetnem okolju preživite počitnice.

Termalno vodo uporabljamo za zdravljenje revmatskih obolenj, nevroloških in nekaterih kožnih bolezni, kakor tudi za rehabilitacijo kroničnih bolezni lokomotorne aparata in rehabilitacijo po poškodbah kosti in sklepov.

21-dnevna kopalna kura je izpopolnjena z najsodobnejšimi aparati za izvajanje fizio, termo – in elektroterapije; skupinske in individualne razgibalne vaje ročna, elektro – in podvodna masaža s termalnim curkom, ionomodulator.

Uporabnost termalne vode je moto obiska vse številnejših gostov (soc. zavarovanci, člani ZVVI, ZB, samoplačniki, člani delovnih organizacij...). Razen 6 odkritih bazenov, katerih eden je uporaben tudi pozimi, razpolagamo še s pokritim bazenom in kabinami za zdravljenje s termalno vodo. Poskrbljeno je za razvedrilo gostov, ki se lahko tudi odpravijo na krajše ali daljše izlete med okoliškim zelenjem.

PREPRIČANI SMO, DA SI BOSTE RAZBREMENILI SVOJ »VSAKDAN« IN SI NABRALI NOVIH TELESNIH IN DUŠEVNIH MOČI.

Ivan Turšič

V Metliki smo se februarja poslovili od borca Ivana Turšiča, vzornega komunista in družbenopolitičnega delavca. Rodil se je v Cerknici. Za NOG je začel delati v Splitu. Bil je v internaciji v Buchenwaldu in Dachauu. Bil je evakuiran in po mesecu dni vožnje v transportu smrti nekje na Češkem dočakal svobodo.

Pepca Tajnikar

Na pokopališču v Oplotnici smo se poslovili od Gregušove Pepce. Bila je ena izmed prvih sodelavcev NOG v našem kraju. Vodila je borce 2. pohorskega bataljona skozi nemške zasede leta 1943, ko so bile pri nas še zelo močne sovražne postojanke. Umrla je v starosti 76 let.

Vera Čop

V 66 letu starosti nas je januarja zapustila, Vera Čop. Rodila se je v železarskih Jesenicah in se v zgodnji mladosti preselila na Leše pri Prevaljah. Kot zvesto pripadnico slovenskega naroda jo je okupator že poleti leta 1941 z možem in mladoletno hčerko vred izselil v Srbijo, kjer je dočakala svobodo. Vsa leta po vojni je bila zvesta boričevski organizaciji in si s tem zasluži, da jo ohranimo v trajnem spominu.

Priznanje invalidnosti

Vprašanje: Od 1. 12. 1944 do 15. 5. 1945 imate priznan status borca v dvojnem trajanju, od 12. 6. 1945 do 6. 12. 1946 pa ste služili vojaški rok v enoti KNOJ. Zaradi bolezni ste bili začasno odpuščeni, leta 1953 pa ste bili spoznani za stalno nesposobnega in tedaj so vam tudi odvzeli vojaško knjižico. Zanima vas, kje bi sedaj našli to knjižico, da bi uveljavili vojaško invalidnost, v kolikor niste že vsega zamudili.

Odgovor: Res ste zamudili rok za uveljavljanje vojaške invalidnosti, ki je posledica bolezni, zato je tudi iskanje vojaške knjižice verjetno nepotrebno. Lahko pa se obrnete na Republiški sekretariat za ljudsko obrambo v Ljubljani ali pa na Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo v Beogradu. Kar pa se tiče bodočega novega zakona o pokojninskem zavarovanju pa menimo, da ni utemeljeno pričakovati skrajšanje pokojninske dobe.

Kaj se šteje v delovno dobo

Vprašanje: Leta 1942 ste bili 7 mesecev zaposleni, nato pa mobilizirani v nemško vojsko. Na ruski fronti ste bili ranjeni, po okrevanju pa ste pobegnili in 9. 8. 1944 vstopili v NOV. V vojski ste bili do 24. 9. 1946. Zanima vas, ali se vam čas zaposlitve pred mobilizacijo šteje v delovno dobo, ali se nemška vojska šteje v delovno dobo ali v služenje vojaškega roka, ali se čas od 15. 5. 1945 do 24. 9. 1946 šteje v delovno dobo in koliko je bil določen rok služenja v vojski leta 1946.

Odgovor: Čas zaposlitve pred mobilizacijo se vam bo štel v delovno dobo, medtem ko se nemška vojska ne bo štela niti v delovno dobo niti kot služenje vojaškega roka. Če ste bili ob odpustu iz vojske oficir, aktivni podoficir ali vojaški uslužbenec, se vam bo čas od 15. 5. 1945 do 9. 8. 1946 v celoti štel v delovno dobo. Če pa to niste bili, se bo štel kot posebna doba del tega obdobja, ki bo ostal po odbitku časa, ki je pomenil dosluženje vojaškega roka. Vojaški rok pa je leta 1946 trajal eno, dve ali tri leta, odvisno pač od rodu vojske.

Beneficirani staž

Vprašanje: Rojeni ste leta 1927 in imate 37 let delovne dobe z benificiranim stažem. Dvojno štetje imate priznано od leta 1944 in ste 30% vojaški invalid, radi pa bi vedeli, kakšne možnosti imate za upokojitv.

Odgovor: Za upokojitev potrebujete 40 let pokojninske dobe. Ko ste navedli, da imate 37 let delovne dobe, niste pojasnili ali je pri tem povečanje zaradi beneficirane dobe že prišteto. Če je, potem se še ne morete upokojiti, če pa so to dejanska delovna leta (ter posebna doba 1944, 1945), morate k 37 letom prišteti še določeno povečanje. Tako se 12 mesecev dejanskega leta šteje za 14, 15, 16 ali 18 mesecev zavarovanja. Sami torej lahko izračunate ali vse skupaj znese 40 let zavarovalne dobe.

Lov na lovca

Tisti dan je bila nedelja. Nebo je bilo jasno in sonce je že prijetno grelo še zmrznjeno zemljo, ki je bila ponekod še pokrita s snežnimi krpami, zadnji sledovi odhajajoče zime. Brane je stopil na prag hiše, v kateri je bil štab, pogledal, kakšno bo vreme, in zadovoljen ugotovil, da dan ne bi mogel biti lepši. Odšel je za hišo, si poiskal zavetrni kotiček, kjer se je sonce še bolj upiralo, ter sedel na hlode, ki jih je imel kmet pripravljene za drva. V tišini se je zasanjal v minula leta. »Takole zgleda partizansko življenje!« si je dejal in pomislil, da je redkokdaj tako mirno, da ne bi bilo slišati vsaj nekoliko bolj oddaljenega streljanja. In živo si je predstavljajal, da se tam, kjer poka, prav sedaj borijo, padajo mrtvi in ranjeni.

Spomnil se je dni, ko se je odločil, da gre med partizane. Bilo je tik pred italijansko kapitulacijo, ko se je v Ljubljani kot študent vračal iz mesta v Rožno dolino, kjer je imel študentsko sobico. Tehnična fakulteta, kjer je začel študirati tik pred vojno, je bila uradno zaprta, vendar so lahko študenti pri posameznih profesorjih opravljali izpite.

Tisti večer je zavil čez železniški prehod, ko je na drugi strani opazil gručo karabinjerjev in civilistov. Notranji glas mu je

Bilo je 2. aprila 1944, sredi vojne vihre, ko se je nemški vojni stroj sicer že začel usodno krhati, bil pa je še vedno in še prav zato toliko bolj zagrizen.

V eni izmed vasi blizu Žužemberka je bil nastanjen štab dolenjskega vojnega področja, kateremu je pripadal tudi Brane. Že nekaj časa je bilo relativno mirno in zato je bila vzpostavljena stalna telefonska zveza vse do bližine Novega mesta, ki so ga še vedno skrbno varovali Nemci in belogardisti in od koder so včasih odšli tudi na osvobodeno partizansko ozemlje.

zunaj. Tako so zvedeli, da so partizani prejšnjo noč napadli nemški vojaški vlak nekje pri Borovnici in pobili vse vojake, ki so spremljali transport, namenjen na južnoitalijansko fronto...

Spomnil se je tistega večera v zaporu. Italijanski stražar je bil že zelo popustljiv in jim je celo dovolil, da so hodili po hodniku pred celico. Tudi vrata v stražarjevo sobo so bila odprta in tako so slišali, kako je zazvonil telefon. Stražar je dvignil slušalko, nato pa prebledel in ni mogel obstati. Eden izmed zapornikov, ki je znal italijansko, ga je vprašal, kaj se je zgodilo. Komaj slišno je izjavil: »Nemci so v Ljubljani!« Takoj zatem so slišali ropot nemških tankov, ki so vozili po Bleiweisovi cesti in s tem

svetilko, jih kakor klavno živino odgnali v Gramozno jamo in jih tam postrelili. Takrat, tisto noč, se je zaklel: »Če pridem živ iz zapora, grem takoj med partizane, v gozdove. Tam se bom vsaj lahko branil, počakal za grmom in vsaj enega podrl, preden bom moral umreti tudi sam!«

Iz misli na dogodka prejšnjega leta je Braneta predramil najprej slaboten, nato pa vedno močnejši ropot. Prihajal je s severa in je zmotil spokojno nedeljsko jutro. Bile so to ameriške leteče trdnjave, zavezniški bombniki, ki so se vračali iz Romunije preko Slovenije in Jadranskega morja v svoje baze v Južni Italiji. Prijetno je bilo gledati silne jeklene ptice in poslušati njihovo grmenje ob zavesi, da so tolkle po romun-

so jih zadržali, ker niso mogli takoj preveriti njihovih osebnih izkaznic.

Brane je zapuščal italijansko policijo kot v snu. Ko je stopil na cesto in spet zadihaval svobodni zrak, se je počutil kot prerojen. Že naslednji dan se je odpeljal na Dolenjsko, kjer je doživel italijansko kapitulacijo, še preden je utegnil dobiti zvezo s partizani. To so bili dnevi! Dotlej velika italijanska armada je odmetavala orožje kar ob cesti in vsem se je zelo mudilo nazaj v Italijo.

Spet ga je iz lepih spominov predramil naraščajoči ropot. Tokrat je tišino razbil osamel bombnik, ki se je vračal za glavino na jug. Naenkrat je za bombnikom zagledal drobnega nemškega lovca, ki mu je sledil kot osa. Dogodki so

lo proti gozdu severno od vasi. Bombnik je že zapustil bojišče, lovec pa se je raztreščil v gozdu.

Ko je bilo padalo še v zraku, je Branetu šinila v glavo misel, ki bi prevzela vsakega partizana v takem položaju. Piloti imajo revolver in imeti pištolo, ki si jo zaplenil sovražniku, je bil sen vsakega partizana. Ponudila se mu je enkratna priložnost, zato je Brane budno pazil, kje bo padalo pristalo, da bi lahko ujeli pilota. Ko si je zapomnil točno smer, je že zaklical: »Fantje, za njim! V strelce!« in štirje partizani, ki so s ceste opazovali dogodke v zraku, so že stekli iz vasi in se v raztegnjeni vrsti bližali gozdu, kjer je pristalo padalo. Mimogrede so napolnili tudi puške.

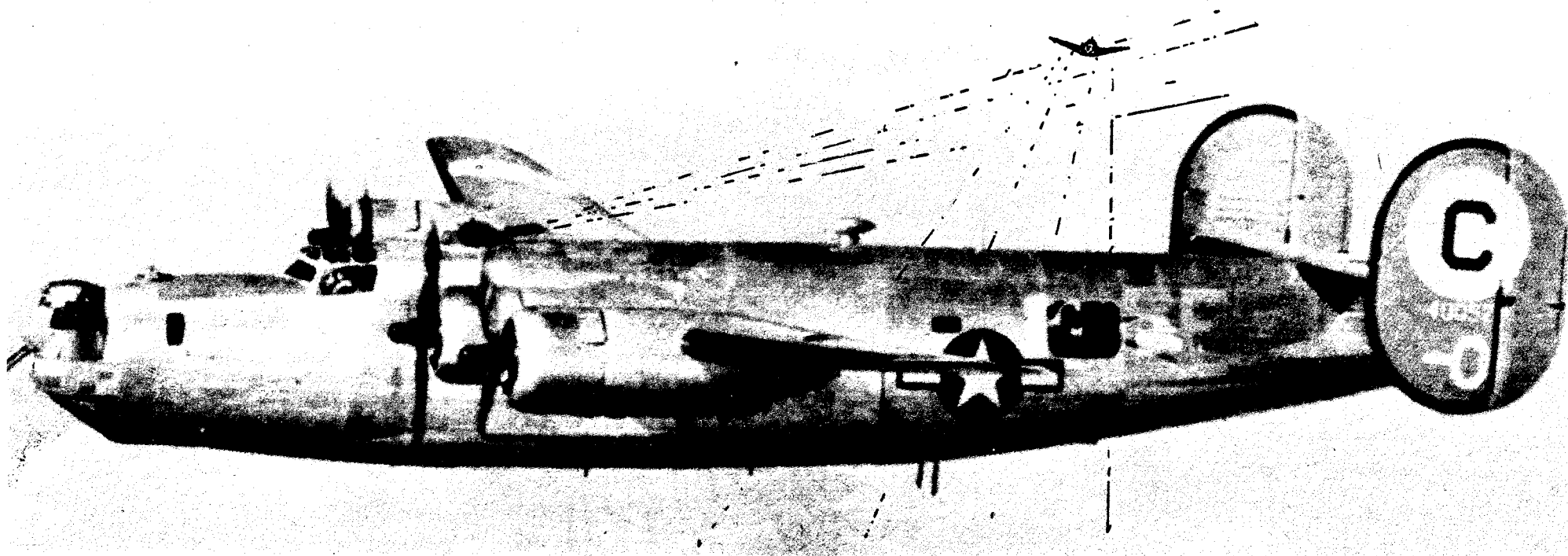
vražil je ubijanje. Šele ko je pomislil, da lahko pilot ustrelil njega, je spoznal, zakaj se v vojni pravzaprav morajo streljati.

Zatopljen v te misli je zagledal padalo, kako je nemočno viselo z drevesa, kjer se je ujelo v krošnjo, toda pilota ni bilo nikjer. Pod drevesom je bil le zložen gumijast čoln, jeklenka za napihovanje in vrečka rdeče barve, da bi si pilot pomagal, če bi padel v morje. V snežni zaplati so ostale stopinje, ki so vodile proti severu, proti Savi in nemškemu rajhu.

Fantom je bilo takoj jasno, da so prepozni. Stekli so v smer pilotovega umika, toda zaman.

Razočarani so odšli proti kraju, kjer je treščilo letalo. Tam so našli razbitine nemškega lovca, iz katerih se je še vedno kadilo. Drevje je bilo poševno porazano, kot bi ga požagals cirkularsko. Nekateri partizani, ki so prišli tja že pred njimi, so zbirali naboje, krasne naboje z glavami različnih barv. Ena je pomenila zažigalni naboj, druga prebojni in tretja svetleči, da je pilot bolje videl in se lahko med streljanjem popravljaj.

Brane se je zavlekel v zmečkano pilotsko kabinu in iz armaturne plošče izpulil ploščico tahometra, ki je bila zaradi udarca in eksplozije močno zvita. Na njej so številke sto, dvesto, tristo in vse do se-

rekel, naj ne hodi naprej, ker se tam nekaj dogaja. Pa ga je zavrnil: »Saj mi nič ne morejo, ničesar jim nisem storil...« Takrat pa mu je nek karabinjer zaklical: »Vieni qua!« Pogumno je pristopil. Ko je karabinjer ugotovil, da je študent, ga je porinil v skupino, ki so jo že nabrali. Potem so jih s stražo odgnali na policijo na Bleiweisovi cesti in naglani moške v en kletni prostor, ženske pa v drugo. Zjutraj so večino izpustili, štirje, med njimi tudi Brane, so ostali zaprti, ne da bi vedeli zakaj.

Čeprav so bili zaprti, so do njih prihajale vesti od

tik pred italijansko kapitulacijo začeli tudi s cestnim vojaškim transportom skozi Ljubljano.

To pa je hkrati pomenilo, da bo gestapo tudi v Ljubljani streljal talce za pobite nemške vojake. In gotovo Nemci talcev ne bodo pobirali na cestah, ampak bodo izpraznili zapore. Takrat se je Brane zavedel, da mu visi mlado, komaj začeto življenje na nitki. Vso noč ni zatisnil očesa in misli so mu kot razburkani valovi blodile po glavi. Talce so navadno streljali zjutraj. Gotovo bodo zjutraj prišli ponj in po tovariše, ki so enako nemo zrl v zamreženo

skih rafinerijah, kjer se je nemški vojni stroj napajal z gorivom. Brane je vstal in se stoji naslajal ob pogledu na tolikšno zračno brodovje zaveznikov.

Letala so izginila proti jugu in spet je prevladala tišina. Branetove misli so se vrstile v zapor, k tisti usodni noči, ki je tako počasi minevala, spomnil se je jutra, ko so vsi pričakovali najhujše in so se minute vlekile kot ure. Toda čudno. Tisto jutro se v zaporu ni nič zgodilo, mirno je bilo tudi dopoldne. Popoldne so poklicali vse štiri zapornike v pisarno in tam se jim je italijanski uradnik celo opravičil, da

se odvijali bliskovito. Slišati je bilo le nekaj kratkih rafalov in usoda lovca je bila zapečaten. V poševnem letu je strmoglavil proti zemlji, za njim pa je ostal tanek trak dima. Očitno je bil mitraljezec v bombniku boljši strelec, pilot v lovcu pa neizkušen začetnik, ki se je bombniku preveč približal.

Brane je stekel na cesto med hiše in gledal za padajočim lovskim letalom. Toplo mu je bilo pri srcu ob pogledu na vedno gostejši dim. Nenadoma se je iz letala odtrgala drobn pika, razpelo se je padalo, zanihalo visoko v zraku in se počasi spušča-

Brane se je nenadoma zavedel, da si je svojo partizansčino drugače predstavljajal. Sedaj pa je sovražnik skrit v grmu, obo-rožen je samo s pištolo, partizanov pa je bilo več in vsak je imel puško. Partizani so imeli veliko prednost, zato so pričakovali, da se bo pilot vdal. Fantje so že prišli v gozd in začeli previdno iskati, hkrati pa so pazili na pravilnost svoje bojne črte. Tekali so od zaklonišča do zaklonišča in tako izgubili nekaj dragocenih minut.

»Pa takšna neenakopravna borba,« je pomislil Brane, »saj ga lahko odpihnemo kot mačka!« So-

demsto kilometrov na uro, z manjšimi številkami pa je označena še hitrost osemsto in devetsto kilometrov, ki jo je lovec dosegel le ob »pikiranju«. Ploščico je shranil kot drag spomin.

Brane je pozneje zvedel, da je pilota ujela naslednji dan partizanska patrulja blizu Stične. Predala ga je štabu 7. korpusa, ki je bil takrat ob Krki pri Žužemberku. Zaprli so ga v nadstropje neke hiše. Ponoči je skočil skozi okno, da bi pobegnil, pa ga je na begu dokončno »sestrelila« partizanska brzostrelka.

Andrej Zlobec

8

Ilegalec Miško

Dočakali smo najlepšo pomlad

Spomini. Spominjam se, da sem prišel na Kras leta 1944 kot aktivist – ilegalce. Razburjeno sem čakal na dan, ki je bil določen, da ilegalno prestopim »ljubljski blok«. In takrat sem v mislih prepeval:

*Domov bom šel in sredi majskih njiv
zavriskal bom prešerno kakor svat,
in vina starega se bom napil
in v slednjo hišo hitel vasovat.*

*Domov bom šel in sredi leh zelenih
bom legel vznak in bom strmel v nebo
in v meni več ne bo
nobenih zapletenih misli,
le ena sama sreča:
svoboden ljubim svobodno zemljo...*

Toda še vedno je bila vojna. Kot ilegalce sem dobil ponarejeno izkaznico, na kateri je pisalo, da sem trgovec z brinjem. Izkaznico so mi natisnili v tiskarni osvobodilne fronte, ki je bila na dvorišču poslopja Premogovne družbe, na kraju, kjer je danes republiški sekretariat za pravosodje v Župančičevi ulici.

O tem in podobnem sem razmišljal v dolgih nočeh v jetniški sobi številka 10 na Poljanski cesti. Marec, april in potem prvi dnevi maja leta 1945... Vse dni smo s strahom opazovali Nemce in domobrance, ki so ujete razvrščali v vrste. Bodo tiste v prvi ustrelili, bodo imeli tovariši iz druge vrste več sreče, nas bodo ustrelili ali morda poslali domov? Ugotovili smo, da so bili stražarji nestrpni. Njihova pozornost se je zmanjšala, zmanjšala se je tudi njihova doslednost. To je tudi povzročilo, da je bila disciplina v jetnišnici razrahljana. Kadar smo bili na delu in je zarohnel alarm, so nam pustili, da smo poiskali zaklonišče. V takšnih trenutkih so pozabili na naše varovanje.

Nekega dne so razporejali tudi ujetnike v naši sobi. Zgodilo se je, kar sem si upal le slutiti – poslali so me domov. Po vojni sem srečal še približno deset preživelih jetnikov, ki smo skupaj ugibali, kaj se bo zgodilo z nami, ki smo upali, želeli...

Po vojni sem se leto dni zdravil, da sem bil sposoben za delo. V jeseni mojega življenja pa me invalidnost vse pogostejše spominja na čas, ki je kriv, da moja starost ne lo, kot bi lahko bila. Toda, ostal sem živ. Dočakal sem svobodo. Mnogi moji tovariši je niso dočakali.

★

Danes, ko star in sivolas hodim po naši svobodni deželi, si v mestih in vaseh in na samotnih krajih ogledujem spomenike padlim. Nekaj je v meni, kar mi govori: obišči jih. Mnogi so umrli tiho, skrito, neopazno, kot je bilo tiho in skrito njihovo ilegalno delo. Ampak bili so to ljudje kot iz kamna in vendar mehki in nežni kot najlepša pomlad, ki smo jo kdajkoli doživeli – svobodo.

KONEC

Sto šol – sto junakov

10

Vojaška gimnazija Franc Rozman-Stane v Ljubljani

Vojaško gimnazijo Franca Rozmana-Staneta v Ljubljani že marsikdo pozna. Morda ne toliko obseg dela in učenja v tej šoli, vsekakor pa imenitno zgradbo, ki je pred dobrimi dvema leti, ko je bila zgrajena, prenekateremu šolniku budila upe na še kakšno tako lepo šolo. Zaenkrat so gimnazijci vojaške gimnazije za Bežigradom v Ljubljani med prvimi, ki jim novo in po vseh sodobnih načelih grajeno okolje nudi idealne pogoje za delo. Sicer pa so se na to novo in svetlo šolo dodobra »načakali«.

Tistih četrtošolcev, ki jih je naš novinar obiskal, preden je bila nova zgradba gimnazije končana, ni več. Ta je na akademiji, eni v kateri od vojaških enot. Mladi, ki obiskujejo to šolo danes, pa imajo vse pogoje za dobro in še boljše delo.

Nikakršno naključje ni, da so nadeli vojaški gimnaziji za Bežigradom ime legendarnega komandanta Staneta. Še, ko je imela gimnazija svoje učence raztresene po vseh ljubljanskih gimnazijah, in ni imela nobenih lastnih prostorov, se je po komandantu Stanetu imenoval dijaški dom (ki mu je nudila streho nekdanja vojašnica Maršala Tita na Roški cesti v Ljubljani). Gotovo ni težko najti povezave med partizanskim poveljnikom, vojakom in borcem ter mladimi, ki šele stopajo na pot poklica, ki jim bo veleval braniti domovino. Prav Franc Rozman-Stane je lik junaka, iz katerega življenjepisa lahko mladi razbirajo in spoznavajo vse tiste vrline, ki jih bo domovina zahtevala tudi od njih.

Mnogokrat smo že prebirali o življenju Franca Rozmana-Staneta, pa vendarle ne prepogosto. Njegova življenjska zgodba ni le podoba revolucionarja, ampak je tudi podoba vojaka v najboljšem pomenu te oznake. Franc Rozman je že v rani mladosti zaslutil pravo podobo tedanjega sveta. K temu pa je odločilno prispevalo dejstvo, da je na njegovo življenjsko pot stopil Tine Rožanc. Tine Rožanc je že takrat, kot varuh Franca Rozmana in njegovega mlajšega brata, vcepil v otroka čut za prepoznavanje pravičnosti, za ločevanje dobrega od zla. Te prvine so se z leti v Francu izkristalizirale v jasno podobo njegovega hotenja in mišljenja.

Najprej se je izučil za peka, odslužil je vojake in poskusil srečo z lastno pekarno v Medvodah. Z premajhnim denarjem v začetku in samo lastnim delom ni vzdržal dolgo. Razočaran se je skušal prijaviti v italijansko vojsko na etiopsko fronto, pa ga niso sprejeli, ker jim je bil sumljiv (češ, da bi utegnil prebegniti k Etiopcem). Kmalu za tem se je vnela državljanska vojna v Španiji in Franca Rozmana-Staneta najdemo v prvih vrstah za obrambo Madrida. Tam je leta 1937 končal tudi podoficirski tečaj – v kratkem času se je naučil ruščine in španščine. Nekaj časa je bil prevajalec sovjetskim instruktorjem. Postal je član komunistične partije Španije. Napredoval je v kapetana in postal komandant bataljona »Dimitrov«. Od leta 1939 pa do začetka druge svetovne vojne je prek francoskih taborišč in Nemčije (tam je bil po nalogu partije) prispel v Zagreb.

Partizanska pot komandanta Staneta pa je znana. Kadar beseda nanese na obdobje NOB in tovariša Staneta, se zdi, ko bi zazvenela v ušesih bojna pesem: »Na čelu vseh je v boj hitel tovariš Stane«...

B. Ž. J.

Iščem borca prekomorca

Ujet sem bil na Siciliji in že avgusta so me prepekljali v severno Afriko, v mesto Constantine. Večina Primorcev je prišla v taborišče št. 208 (208 Camp.) Tu nas je bilo okrog 1900 borcev, ki smo zahtevali, da nas pošljejo v Jugoslavijo k partizanom. To skupino so zavezniki razbili in razdelili po

raznih taboriščih. Tako sem prišel v taborišče vojnih ujetnikov v Bonne, od tu pa v taborišče Corso (mogoče tudi Korzo). To je bilo septembra-oktobra 1943. Na kape smo si prišli rdeče zvezde in zahtevali, da nas kot partizane pošljejo v Jugoslavijo. V tem taborišču nas je bilo okrog 250 Slovencev.

Pozimi 1943/44 so pripadniki jugoslovanske kraljeve vojske pripeljali v to naše taborišče pretepenega in zvezanega vojaka, češ, da ga ustrelijo.

Naša četa je to preprečila in tako je ostal med nami, prišel z nami v južno Italijo in se pozneje boril kot partizan v raznih krajih Jugoslavije. S tem človekom sva postala prijatelja, a sem žal pozabil njegovo ime in njegov priimek. Če je še živ in če bo prebral to objavo, prosim, naj se oglasi z dopisnico. Rad bi se srečal in z njim in se pogovoril o takratnih dogodkih.

ANTON CIMPRIČ
Volče 54
p. Tolmin

Kdo kaj ve o Arpadu Balaši

Želel bi zvedeti podatke za padlega tovariša Arpada Balaša, ki je bil moj sorodnik.

Leta 1941 so ga Italijani ujeli v Kopru in obsodili na smrt, ker pa je bil madžarski državljani, so smrtno kazen spremenili v dvajset let težke ječe. Iz

koprskih zaporov so ga prepeljali v Palermo na Sicilijo. Leta 1943 so ga osvobodili zavezniki in potem ga je pot zanesla v bazo prekomorskih brigad, kjer se je vključil v osvobodilno borbo. Kot borec narodnoosvobodilne vojske je padel 25. aprila na osvobojenem ozemlju Bele krajine in sicer kot komandant drugega bataljona Ljubljanske brigade.

VILKO DIVJAK,
španski borec
Celjska, p. Maribor

Iščem Rafaela Humarja

Prosim tovariša Rafaela Humarja, doma nekje iz Lokovca, kuharja 40. regimenta planinske artilerije na Sardiniji, s katerim sva skupaj organizirala odhod naših fantov k partizanom, da se javi na naslov: Albin Prezelj, Bača 26, p. Podbrdo.

Borci in mladina

Marjana Rovšnik, predsednica ZB NOV Črna na Koroškem: »... spomini in izkušnje borcev pa so neizčrpen vir dragocenih revolucionarnih in človeških vrednot

Tovarišica Marjana Rovšnik je predsednica ZB NOV Črna na Koroškem in zato smo jo prosili, da nam predstavi njihovo delo:

Kako dolgo ste že predsednica ZB NOV Črna na Koroškem?

– Predsednica te organizacije sem že šest let.

Koliko članov šteje organizacija?

– Naša organizacija šteje 272 članov.

Koliko let ima najstarejši in koliko najmlajši član?

– Najstarejši član naše organizacije ima 89 let, najmlajši pa 43 let.

Precej vemo o bojih borcev narodnoosvobodilne vojske... Kakšne naloge ima organizacija danes?

– Organizacija skrbi za aktivni odnos članstva v sami organizaciji. Poma-

ga mladim v vseh vprašanjih, ki so v zvezi z domoljubno vzgojo naših najmlajših. Na tej vzgoji sloni naša prihodnost nasploh, pa obrambne priprave ter trdnost, in enotnost naše družbe. Zavzema se za strokovno podajanje in zapisovanje zgodovine narodnoosvobodilnega boja. Skrbi za razvijanje tradicij narodnoosvobodilnega boja z organiziranjem proslav na krajih, pomembnih iz naše preteklosti, in pohodov po partizanskih poteh. Posebno bi poudarila delež naše organizacije pri organiziranju kurirčkov pošte, ki poteka po partizanskih poteh od Smrekovca mimo šol do Dravograda in obratno. Skrbi tudi za grobišča padlih borcev, ki so pokopani na avstrijskem Koroškem. Za dan žensk obiščemo najstarejše in bolne tovarišice, matere padlih borcev in jih ob tej priložnosti obdarimo s skromnimi darili.

Naša organizacija se prizadevno vključuje v prizadevanja vseh organiziranih socialističnih sil na področju razvoja naše samoupravne socialistične skupnosti.

Vemo, da so borci tisti, ki so nam priborili svobodo... Kako družba skrbi za vas?

– Največ pozornosti posveča njihovemu zdravstvenemu stanju, saj je le-to zaradi prestanih naporov zrahljano. Rešuje tudi stanovanjska vprašanja, ki pa so v glavnem rešena. Za gradnjo stanovanj in za preureditev starih nudi kredite z manjšimi obrestnimi merami. Tu so še varstveni dodatki, redne in enkratne priznane in podobno. Urejene so tudi ugodnosti pravic do zdravstvenega varstva. V občini Ravne na Koroškem že vrsto let deluje tudi dispanzer za borce.

Naj še povem, da so naši borci družbenopolitično zelo aktivni in da so za svoje delo prejeli veliko odlikovanj.

Kje vas v prihodnje čaka največ dela?

– Največ pozornosti bo treba posvetiti mladim! Vemo, da je prav mladina tista, ki bo prevzela in že prevzema vlogo ustvarjalca in upravljalca v samoupravnem sistemu naše socialistične domovine – spomini in izkušnje borcev pa so neizčrpen vir dragocenih revolucionarnih in človeških vrednot.

Vpraševali:
MLADI IZ OSNOVNE
SOLE MILOŠA
LEDINEKA, ČRNA NA
KOROŠKEM

KRAMLJANJE KRAMLJANJE K

Na škofovski osnovni šoli, ki nosi ime Petra Kavčiča-Jegorova, so osemnajstega marca praznovali dan šole. To je dan, ko je devetnajstoštiriinštiridesetega leta v Breznici pod Lubnikom padel Peter Kavčič... Žal se vabilu na praznovanje nisem mogla odzvati! Sicer pa, kaj bi tarnali, saj »bodo člani dopisniškega krožka na tej šoli pisali spise o pomenu in praznovanju tega slavnostnega dne«, kot so zapisali.

Še fotografijo, dragi mladi Škofjelčani, in zadovoljni bomo mi in tudi vi.

Kako je ljubka posebna številka »prvih pogankov«, glasila osnovne šole Milke Šobar-Nataše iz Novega mesta, ki so jo izdali v počastitev dneva žensk, govori tudi fotografski posnetek ene izmed strani:

Že dolgo, kar predolgo dolgujem odgovor tovarišici Vidi Blažko! »Se je naše sodelovanje nekoliko ohladilo?« je malce zaskrbljeno vprašala v pismu, ki sem ga prejela želan. Da se odkupim: na šestnajsti strani predstavljamo »brstje«, in z njim zapise mladih iz Mirna pri Novi Gorici, ki jih je prav mentorica naučila mnogih skrivnosti časnikarskega poklica... Še nekaj besed osmošolki Ireni Marušič in tretješolki Nadji Makorič: v sestavkih »Med njimi je bil« in »Bila je vojna« sta zamolčali imena in priimke dedkov. Bi lahko poslali tudi fotografiji?

Sicer pa, spoštovana Vida Blažko, spomladanskega »brstja« se že veselim. Tistega, iz Mirna pri Novi Gorici.

Lepo pozdravljeni!

Milka

KRAMLJANJE KRAMLJANJE K

Rada berem partizanske zgodbe

Ko sem bila stara tri leta, mi je teta kupovala knjige kot so: Racek Mornar, Medvedek vrtnar, Prašček in barvanke. Te so mi bile najbolj všeč. Postajam vedno večja in tudi knjige morajo biti debelejšje. Doslej sem prebrala dve debeli knjigi. Ena knjiga ima 144 strani in druga 303. Sta zelo zanimivi. Knjiga Mula mi je najbolj všeč. Všeč mi je zato, ker je v njej veliko veselih zgodbic in malo žalostnih. Všeč mi je tudi zato, ker so to partizanske zgodbe. Prav nasmejala sem se zgodbi o muli, ki se je napila žganja. Nikar pa ne mislite, da nimam rada žalostnih zgodb o našem boju za svobodo. Pazljivo jih prebiram in ob njih tudi razmišljam. In potem ko jih odložim, vedno sklenem, da bom za svojo domovino storila vse. Pravzaprav najraje berem partizanske zgodbe.

JOŽICA BERLOT, Osnovna šola Miren, Miren pri Novi Gorici

Pred spomenikom NOB

Vsrkala je gruda našo kri.
Strohnele so kosti.
Ustvarili smo lepše, srečne dni.
Zato naš duh živi.

Svečke pa so dogorevale v spomin talcem in vsem, ki so darovali življenje za svobodo

Darja, Tatjana in jaz smo sredi februarja napravili prvo gaz po globokem snegu, tja do spomenika narodnoosvobodilnemu boju na Dovjem. Očistili smo plošče z napisi in v zavetju prižgali svečke.

Še dobro se spominjam. Stali smo in prebirali vrstice na plošči. Dobro smo jih razumeli. Res je! Tu počivajo tisti, ki so nam ustvarili lepo življenje. Srečni smo. Srečen pa je lahko le svoboden človek. Prebrali smo imena padlih borcev, talcev – imena ljudi, ki se nikoli niso vrnili iz koncentracijskih taborišč. Največ, kar so imeli, so darovali za svobodo.

»Kako dragocena je ta naša svoboda!« smo razmišljali in strmeli v nemirne plamenčke.

Nekaj bi vam še rad povedal:

Po znani decembrski vstaji leta 1941 so Nemci aretirali 82 upornikov. Odpeljali so jih v jeseniške in begunjske zapore. Sledila so zasliševanja in krvava muče-

Spomenik narodnoosvobodilnemu boju na Dovjem. Foto: Fotokrožek osnovne šole »16. december«, Mojstrana

nja. Spomini na tiste dni so med preživeli vaščani še vedno boleči. To dobro vemo, saj smo se pri novinarskem krožku pogovarjali o udeležencih vstaje, ki so bili v Begunjah obsojeni na smrt. Dne 12. februarja 1942 so jih ustrelili v Dragi. To je devet mož: Jože Križnar iz Mojstrane, Franc Luks z Belce, Andrej Lindau z Belce, Janez Mrak iz Mojstrane, Maks Rabič-Mlakarjev z Dovjega, Kristijan Ražen z Dovjega, Miha Prezelj iz Mojstrane, Franc Skumavc-Jurčev z Belce in Janez Skumavc-Šurkov z Dovjega.

Poslovali smo se od žalostnih spominov. Svečke pa so dogorevale v spomin talcem in vsem, ki so darovali življenje za svobodo... Ko sem šel proti domu, sem bil miren. Zdelo se mi je, da sem opravil dobro delo.

TOMAŽ PŠENICA
Osnovna šola »16. decembra«, Mojstrana

Od kovača do pisatelja

Ivan Jan

»... Bil sem kovač in tudi pesmi sem pisal; med partizani. Stisnil sem se ob deblo in začel kovati – besede. Nekatere stvari pridejo same od sebe. Mislim, da so približno tako nastajali tudi naši mitingi, žepni časopisi, pevski zborčki... Pravili so, da sem bil živahen mladenič in da sem vselej hotel, mal naprej štrlet! Miru res ni bilo v meni. Oče je rekel: „Kovačijo imamo in ti boš kovač!“ Nekega dne, ko sem še vajensko senco vlekel za sabo, mi je kupil staro violino. Glasba je sok življenja, me je navduševal. Dve leti sem drgnil po žicah in paral sosedom potrpljenje. Da, moj oče ni bil samo večni gasilski podnačelnik; bil je pošten delavec, ljubitelj pesmi in komunist od kar pomnim. Brat Jože ni mogel skriti, da je njegov sin. Gestapo ju je aretiriral že maja leta 1941. Če bi bil jaz takrat doma...

Bilo je v tistih letih kovačev, človek bi rekel, nekaj manj kot konj. V domači, zadolženi kovačiji, je bilo premalo dela za dva. Leta 1939 sem se na Jesenicah postavil v dolgo vrsto in čakal na delo. Začela se je druga svetovna vojna in železarna je imela veliko naročil. Takrat je v mehanični kotlarni delal cvet jeseniških komunistov: Tone Talar, Matija Verdnik, Janez Mlakar... V tovarni so kmalu izvedeli kako sem „pofarban“. Vsak dan bolj sem čutil in spoznaval utrip revolucije.

Fant moj, pustiva letnico, ampak na dan in mesec mojega rojstva sem ponosen – 25. maj. Doma sem iz Gorij pri Bledu. Kadar pomislim na rošno mladost, izgovarjam imena: Rajko Gradnik, Rudolf Miculinič, Rudolf Kobilica, Stane Završnik – sami imenitni učitelji. Še danes znam formule za kroglo, za stožec... Kako zelo sem si vedno želel znanja. Po vojni sem bil najbolj srečen, ko sem lahko že takoj v jeseni odšel v gimnazijo, v Beograd. To, kar je bilo nekaterim težko, je bilo meni v zadoščenje in veselje. Imel sem čin kapetana, znanja pa bolj malo. V JLA sem ostal do leta 1955. Posledice rane na roki pa bolezen srca so opravili svoje. Pravim ti, ne bojim se starosti, tudi smrti ne, ampak bolezen, ki gloda...

Ne, nočem šteti nazaj do leta 1941. S prostovoljci sem šel v tistih prelomnih dneh do Radovljice in do porušenih mostov. Nove sem pomagal graditi že maja istega leta; gradil sem jih kot aktivist v Osvobodilni fronti. Imena, tovariši: Janez Mlakar, Stanko Kocjančič, Polde Stražišar...

Po tistem, ko je bil ranjen Ivan Hribar, terenski delavec, ki je tudi klonil, je bilo treba v gozd. Odšel sem februarja leta 1943. Vključil sem se v gorenjski odred na Pokljuki. Kasneje so me z Jelovice Vinko Hafner, Stane Jelovčan in Tone Petrnelj-Igor poslali v okrožje Jesenice. Postal sem rajonski sekretar Kranjske gore. Presneto hude trenutke sem preživel takrat, ampak tudi veliko izkušenj sem si nabral. Komaj smo malo organizirali teren, že so prišli in nam odpeljali aktiviste v Begunje. Toda tudi tistih, ki jim je uspelo oditi med partizane, ni bilo malo. In takole ti lahko naštevam pol tipkane strani partizanskih premestitev. Na radovljiškem terenu sem bil sekretar SKOJ. Enako dolžnost sem imel v drugem bataljonu kokrškega odreda, kamor sem odšel avgusta 1944. Bil sem tudi komisar bataljona, pomočnik komisarja... Do takrat, ko sem se 15. maja med zadnjimi vkopaval na Polju pri Pliberku, je bilo še daleč. Treba je bilo še skozi boje pod Krvavcem, od koder so nas izrili domobranci, pa skozi boje pod Storžičem in pod Stolom. Konec vojne sem dočakal po naključju, potem, ko smo bili premiščeni na Štajersko, v sestavi Zidanškove brigade. Odšli smo na Koroško. Kdo ve kolikokrat sem si v najtežjih trenutkih govoril: ne, to ne sme biti nikoli pozabljeno! Vse to mora ostati izročilo poznejšim generacijam ljudi. O našem boju bomo morali pisati, kipariti, slikati, filmati – vse to bo le skromen prikaz narodove epopeje. V tem pisanju, v tej predstavitvi NOB, sem si govoril, bo treba jasno povedati, na katerem bregu je bil kdo. Ne, takrat nisem slutil, da bom nekoč tudi sam skromno prispeval k tej nalogi. V mojem raziskovanju obdobja naše oborožene revolucije sem namenil največ po-

zornosti prvim letom okupacije. Takrat smo bili aktivisti in borci v mnogih očeh nori zanesenjaki. Nemci so prodirali proti Moskvi in Leningradu, bili so v Severni Afriki, mi pa v odpor proti njim... Veseli moramo biti, da smo ostali živi, da smo obstali kot narod. Naš narodnoosvobodilni boj je bil boj za obstanek, za ohranitev našega ljudstva. Če se ne bi uprli, če bi ne bilo našega boja, bi nas fašisti pokončali prej, preden bi vojno izgubili. Izgubili pa bi jo v vsakem primeru, ker je bila njihova taktika nečloveška in je zaradi tega razburila svet, ga vzpodbudila, najzrelejši del, da se je zveril uprl.

Tako se je rodila tudi naša samozavest, spoznanje, da smo lahko tisti, ki krojimo lastno usodo. Nenevarnost se je prav med partizani rodilo naše samoupravljanje. Ni ga, ki bi vzdihoval po tistih težkih vojnih časih. Pravimo: takrat je bilo tovarishstvo, takrat je bilo vse drugače...; seveda je bilo drugače in danes živimo v novih okoliščinah. Takrat smo živeli stalno med življenjem in smrtjo, takrat smo bili neverjetno odvisni od iskrenega tovarishstva. Človek ohranja v spominu dobro in lepo, do te žav je prizanesljiv. Žal pa mi je, da smo pozabili na iskreno kritiko in samokritiko!

Svoboda. Iz trde zime, štiri leta dolge, ni bilo lahko skočiti v večno pomlad. Pa se je dogajalo, da posamezniki niso znali ločiti zaslug od potrebnega znanja. Zaostajali so v razvoju, se zapirali sami v sebe in svojo zagrenjenost.

Veliko razmišljam – in pišem. Zadnja leta je predmet mojega raziskovanja dogodkov iz NOB območje Gorenjske. Res je, pogosto se sučem okrog dražgoške bitke, plamenu upora v zaslužnji Evropi. O tem bi rad napisal roman. Zdaj pišem kroniko kokrškega odreda, napisati moram še... in še...

Pustiva naštevavanja. Osemnajst let sem urejal oddajo „Se pomnite tovariši“ na ljubljanskem radiu. Pred leti so me spraševali, kdaj bom nehal s to partizansčino; zdaj je drugače. Mnogi so spoznali, da moramo vendar še veliko tega povedati...“

Silvo Teršek

»Nedostojno« delo

Zgodilo se je v Skopju... Sestal se je svet delovne skupnosti ene osnovnih šol, da pregleda predloge komisije za sprejem učitelja za nedoločen delovni čas. In kakor je to običajno, se jih je veliko javilo, pa celo čistilka, ki je delala v drugi osnovni šoli in imela »papirje«, na katerih Pedagoška akademija iz Skopja potrjuje njen status učiteljice.

»Da bo ta, ki je delala to nedostojno delo predavala mojim učencem?! Nikoli, slišite, nikoli!« je bil uporen direktor šole, četudi so bili pogoji kot »ukrojeni« za čistilko-kandidatko.

Ne vemo, kako se je vse to končalo. Najbrže je direktorjev »obrambni mehanizem« v zvezi z vprašanjem »neuglednega« poklica deloval uspešno! In verjetno je po tem napornem sestanku delovne skupnosti razburjeni direktor odšel v svojo pisarno, da bi se pomiril ob kavici in potem začel svoj šolski vsakdan. A pod ta šolski vsakdan sodi tudi vzgajanje učencev – da je delo vse, da ni nedostojnih poklicev, da se vse bolj zmanjšujejo razlike med umskim in fizičnim delom!?

MLADOST – 17. februarja 1978

Volitve – zmaga in odgovornost

Mitja Ribičič, predsednik republiške konference SZDL:

– Poleg tega, da so velika zmaga socialističnega samoupravljanja, pomenijo minule volitve tudi veliko odgovornost za socialistično zvezo. So namreč velik pritisk za reševanje temeljnih družbenih vprašanj in zahteva za boj proti vsem silnicam, ki še vedno oklevajo glede nadaljnje izgradnje našega sistema, za zaostritev odnosov proti neupravičenemu zaslužkarstvu, za gospodarsko stabilizacijo, za socialno varnost.

VEČER – 15. marca 1978

Fenomen »odpisanih«

Mali zaslon je odigral vlogo svojevrstnega »učbenika« za mlade in najmlajše! Učitelj iz Sarajeva se je o fenomenu te televizijske oddaje izrazil takole: »Občudovali so (in bili so jim vzor) Ben Quicka, Kojaka, junake »Mesteca Peyton«, razne kavbje, inšpektorje in detektive Scotland yarda. Zdaj smo jim ponudili svoje ljudi: Prleta, Tihega, radiotelegrafista Joca in druge junake, ki govore in mislijo z našo glavo. Sprejeli so jih z obema rokama! In četudi bi bile njihove avanture bolj plod domišljije kot resnična podoba nekdanjih dogodkov, delujejo šarmantno in zabavno.«

Resnica je, odkar sta se na malem zaslonu pojavila Prle in Tihi, se otroci manj igrajo kavboje in Indijance. Časopisi javljajo, na primer, da se najmlajši iz beograjskega doma »Zvezdni gaj« igrajo »odpisane« razdeljeni v skupine pod imeni »Tihi«, »Prle« in »Mrki«...

Imeli smo mnogo filmov, dram pa tudi televizijskih nanizank na temo narodnoosvobodilnega boja, umetniško kvalitetnejših, a nobena izmed njih ni s svojo svežino, z enostavnostjo mladosti in s svojevrstno šaljivostjo tako osvojila občinstva, kot je to uspelo nanizanki »Odpisani« oziroma »Vrnitev odpisanih«.

FRONT – 24. februarja 1978

Pogled nazaj

... industrijska proizvodnja je štiri najstkrat večja kot pred vojno in danes (v primerjavi z nekdanjo milijardo) proizvajamo 47 milijard kilovatnih ur. Na vasi je ostala samo tretjina Jugoslovancev, pa vendar kmetijstvo daje 2,6 krat več hrane kot jo je nekoč proizvajalo tri četrtine prebivalstva, ki je živelo na vasi. Vzporedno z materialnim vzponom se je širilo tudi izobraževanje. Tri petine zaposlenih ima danes srednjo ali višjo strokovno izobrazbo, kar uvršča naš delavski razred med enega najbolj kvalificiranih v Evropi. Porast življenjske ravni in zdravstvene zaštite je podaljšal življenjsko dobo Jugoslovancev za več kot eno tretjino. Milijoni delovnih ljudi so danes neposredni upravljalci dežele. Z dosledno nacionalno politiko je zgrajena federativna skupnost, ki ji po notranji čvrstosti in demokratičnosti ni primere.

Zakaj o vsem tem tako malo govorimo? Zakaj o tem v glavnem molčimo? To so koraki – dolgi sedem milj – in ne Potemkinove vasi. Kritične zavesti našega človeka, pa tudi vsega našega sistema, dobra beseda o lastnem prebijanju naprej, ne bo pokvarila in ne zmanjšala. Nasprotno: brez tega tudi podoba nas samih ne bi bila – popolna, resnična. Se več. Lahko bi tudi demoralizirala.

NIN – 8. marca 1978

MDA: Šamac–Sarajevo 78.: 269 brigad

Letošnja zvezna mladinska delovna akcija »Šamac–Sarajevo 78« je nadaljevanje akcije izpred trideset let... Na vprašanje, če bo današnja generacija ponovila heroizem svojih staršev, je Filip Vuković, komandant akcije, takole odgovoril:

– Vsem nam je posebna čast, da bomo delali na progi svojih staršev, hkrati pa obveznost, da, učeč na njihovih herojskih dejanjih, ne izneverimo skupnih idealov, zaradi katerih smo, tako včeraj kot danes, krenili na mladinsko progo. Skupna nam je privrženost socialističnemu samoupravljanju in pripravljenost, da prispevamo k hitrejšemu političnemu in družbeno-ekonomskemu razvoju naše dežele in, kar je najvažnejše, trdna odločenost, da negujemo in dalje razvijamo bratstvo in enotnost, enakopravnost in socialistično skupnost naših narodov in narodnosti, tovarishstvo, prijateljstvo, domoljubje in internacionalizem.

